

Эхэ найхан нутагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной
декабрийн 21-нээ
гарана

Бүгдэд
арадай
газетэ

1996
НОЯБРИЙН
1
Намарай адаг шара
нохой
нарын 21
ПЯТНИЦА
гарагай 6
№210 (19550)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

"ХҮЙТЭХЭН" ҮБЭП БОЛОХОНЬ ХАШ...

(Фоторепортаж)

Октябрийн 30-най үдэр Улаан-Удэсний дулаагаар хангадаг эмхи тургаануудай хүдэлмэрилэгшэд президентын ба Арадай Хуралай ийшанай урда пикетүүдые табья. Хоёр үдэрэй саада тээ иимэл хэмжээ ябуулга шад үнгэргөө бэлэй. Ингээд лэ булалгаан ороо эхилбэ гү? Удаадахи үдэрнүүдтэ хэн булалгаалхаб? Эдэ мэтын асуудалнуудта харюусана бээ.

...Үдэрэй 2 сарһаа Советүүдэй талмай дээр "Бурятэнерго", ТЭЦ-1, ТЭЦ-2 болон энергетигүүдэй бусадшые эмхи тургаануудай арба гаран эддэб түхэлэй тобосоор дүүрэн хүн ерөжэ, Президентын ордоной хажууда 200 гаран булалгаан сутларба. Булалгаашадай эрилтэ мэдэ байба: "Салингемнай үгэгтэй!" Тэднэй дунда байхада, мүнгээ хэдэн гараар абаагүй сүхалтай хүнүүд соо бэшэ, харин яхала бараг ажабайдалтай хүйтэйхэн зон соо орооб гэжэ ханахаар: "Хамта арад соо энээдэ наадан таһалдаха даа, тээд энээдэхэдээ, дээдын шадтай ноёдые шоглон, хурсаханаар

хэдэн хошон зугаануудые хэрэглэхэднэ, булалгаандаб гэжэ мэдэхээр байба. Тележурналистнуудай ерээд, видеокамераяа булалхтэйхэн хамта сугларһан зон соо лууяатай оодхино. Корреспондент басаганай: "Ямар булалтойгоор иишээ ерээбта?" гэжэ асуухада, булалгааншад, илангаяа эхэнэрнүүд: "Хара хүлһоорөө олоһон мүнгиемнай үгэгтэй гуйхалыа бэшэ, харин захиржа эрихээ бэлэй! - гэжэ шуулдана. "Хибүүднэй эдихэ юумэгүй, хургуулидаа харанхалжа унана, - гэжэ байжашые булалдахань дуулдана. Наһажаал нэгэ эхэнэр: "Хэн мэдэбэ, үглөөдэришье үхэлэхэдөө болохоб. Энэ засаг барянада мүнөөдэр намайе туража ханаһаб?! - гээд, уйлан һагад хэлэхэ юм. "Хүйтэйхэн нэгэ үбгэжөөл телеоператорһаа мүнгэ урьһалын даа гээд, булалгадай дунда наада энээдэн болоно... "Саг багаар ехэ ордоной үүдэн нээгдэжэ, булалгаашадай талаһаа хүнүүдтэй хамта хүсэлэнгэй байна гээд дуулгагдаба. Хамта 60-аад хүн Буряад Республикын Президент Потанин хөөрэдэхэс тэрэнэй резиденци ороо. 10 минутада Президенттэй хөөрэдэхэн

зон одоошые гаража ерээд. Газаа зогсогшодой юун тухай хөөрэдэхөөрнэ һонирхоходо, тэдэ: - Президент танай бүхы асуудалнуудта мүнөө дээрээ тодоор харюусажа шадахагүй, хэнэй хээсэлхээ мүнгээ абаагүйишэ һайн мэдэнгүй, тиимэхээ гарагай 6-да уулзая гэжэ дурадхаа. Мүнгэ үгэхэбди гэжэ найдуулаагүй, - гэжэ хөөрөб. Тус уулзалгада хабаадаһан 1-дэхи ТЭЦ-эй инженер А.М. Буртуингай хөөрэдэхэдэ, тэрэ: - "Май һараһаа салингаа абанагүйбди, 1995 оной ноябрьһаа мүнгээ абадаггүй зон энэ олон, - гэжэ хөөрэнэ. - Ганса мүнгэнтэй хэды олон асуудалнууд холбоотой гээшэб! Заһабарилга хэхэ мүнгиемнай зундаа саг соонь үгөөгүй, тэрэ заһабарилга мүнөөшье хэгдээгүй байһаар. Үдэр бүри ажалдаа ошоходоо, юуниинь эбдэршэгшэ ааб гэжэ айдаг болохойбди..." Хүндэтэ байдалда орохоннай хаш, хүндэтэ улаан-үднхид. Дулаагаар хангахалыа болихобди гэхэн үгэнүүдээ энергетигүүдэймнай хэрэг дээрнэ бээлүүлхэ болоо һаань, гэр байрадаа түмэр пещэнүүдтэй боложо, түлээ бэлдэхэ саг ерөхөн гү? Б. БАЛДАНОВ. ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Булалгаанай үеэ. М. ШАНТАКОВОЙ фото.

ЭНЭ ДУГААРТАМНАЙ:

"ХУРДАН БАЙНАЛ ДАА ХУРТАГЫН ЗОН"

Хүдөөгэй залуу ажалшадай шэнэ ажалай шэгитэ арганууд тухай энэ статья соо уншахыетнай уринабди.

2

"БИДЭНЭРЭЭ НЭНГЭЖЭ ДУЛААСУУЛАГ ЛЭ"

Эльгэ нимгэнтэй эхэ болохо нангин уялгадаа эдир залууһаа эрилтэ ехэтэйгээр хандаха шухала.

6-7

"Мүнгэн дуһалһаань хүртэ-бэлди" (Поэт М.Р. Чойбоновой уянгата зохёолнуудай шэнжэлэл.

8

"БУРЯАД ҮНЭНӨӨ" ЗАХЯА ГҮБДИ? 1997 оной

түрүүшын хахад
жэлэй захил
хэхээ шамдыт!

Уншагшадай мүнгэнтэй талаар хүндэ байдалда ороһые хараада абажа, редакцийн гуйлтаар Почтын хэлхээ холбооной федералына управлени өөрынгоо зүгһөө тогтооһон 20 процент хүнгэлэлтээ ноябрь нарадашые хүсэндэнь үлөөбэ. Ушар тиимэхээ бүхы хүдөөгэйхидтэ, дайнай болон ажалай ветерануудта, инвалидуудта, олон хүүгэдтэй гэр бүлнхидтэ тогтооһон газетын каталожно хахад сэнтэй дүн хамта ноябрь соо иимэ сэнгээр захил абтана:

- 1 нарын - 11010 түх
- 2 нарын - 22020 түх
- 3 нарын - 33030 түх
- 6 нарын - 66060 түх

Бусад зон хотодо иимэ сэнгээр захижа:

- 1 нарын - 14160 түх
- 2 нарын - 28320 түх
- 3 нарын - 42480 түх
- 6 нарын - 84960 түх

Редакцида ерөжэ, 30 мянган түхэригөөр хахад жэлэй захил хэхэ болохо. 15 мянгааршые 3 нарын захил хэхэдэ болохол даа. Гадна дайнай инвалидууд 15 мянган түхэригөөр хахад жэлэй захил хэхэ аргатай.

Хүндэтэ уншагшад! "Буряад үнэнөө" хүнгэлэлтэтэй сэнгээр захижа шамдайл даа!

Редколлеги.

Ноябрийн 1-2-3-да Ивалгын дасанда Ахабаб Дүйсэнтэй хурал болохонь. Энэ хурал Бурхан багшын 33 тэнгэринэрэй оронһоо газарта бууһанда зорюулагдадаг юм.

Буряад Республикын Правительства

ТОБШОХОНООР...

Монголоор харьяата газар дээр Буряад Республикын саг үргэлжлэн түлөөлэгчтэй эмхи байгуулагдаба.

Тус эмхи Правительствын тогтоолтой зохидуулан, манай республикын аша туйе тэндэ түлөөлжэ, худалдаа-наймаанай, экономика, эрдэмтэй-техническэ болон соёлой талаар харилсаа холбоо бэхжүүлхэ хэрэгтэ нүлөөлхэ юм.

Түлөөлэгчтэй эмхи хамтын предпритиинууде, выставкэнууде эмхидхэхэ, соёлой үдэрнүүдэ, фестивальнууде үнгэргэхэ, предпритиинууд, соёлой, спортын, гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хоорондо холбоо байгуулха хэрэгтэ тулалха юм.

Буряад Республикын хүдөө ажыхын ба эдээ хоолой министрствын үүсхэлээр эмхидхэгдэһэн выставкэ-яармаг эд бараа ба эдээ хоол Улаан-Үдэдэ худалдаха хэрэгтэ найнаар нүлөөлөө гэхэн сэглэлтэ республикын Правительство үгэбэ.

Выставкэ-яармагта 20 районой предпритиинууд хабаадажа, дэб дээрэ 165 тонно мяха, 330 тонно овош, 50 тонно орооно, 10 тонно хүнэй продукци худалдаба.

Хүдөө ажыхын продукци үйлдбэрлэгшэдтэ промышленна эд бараан худалдагдаа.

Республикын Хүдөө ажыхын ба эдээ хоолой министрство хүдөө ажыхын предпритиинуудай хүтэлбэрлэгшэдэй аттестаци үнгэргэхэ гэхэн шийдхэбэри абаба.

Дэлгүүрэй харилсаанай эрхэ байдалда республикын ажыхуудай ябуулдаг хүдөлмэридэ сэглэлтэ үгэхэ гэхэн зорилго аттестациин үедэ бэлүүлэгдэхэ байна. Дэлгүүрэй эрхэ байдалда үйлдбэри ашаг үрэтэйгоор хүгжөөхэ асуудалда гол анхарал хандуулагдаха юм.

Эдээ хоол элбэгжүүлгэ - эгээл шухала зорилго

МЯХАНАЙ ЭЗЭН ХЭН БЭ?

ИИМЭ асуудал табигдаха болоһоор үнийнэй. Улаан-Үдэ хотын түбэй дэлгүүр соо үбэлшье, зуншье орохоодо, малай мяханһаа элбэг юумэн үгы гэхээр байдаг. Наяшаг үүсэлэгдэһэн үхэрэй, зузаан, нимгэншье гадар оохотой гахайн, мүн хониной, адуунайшье мяхан оооо-хүбөө харагдадаг.

Тээд энэдхэ мяханһаа хүнүүдэй таһалгаряагүй худалдан абажа байхань үбэлшлэг үгэгдэдэг. Сэнгүүдэнь гайтайхан шуу. Ямаршье сагта тэрэнь доошоо буугаадхидагүй, килограммынь - эгээл үнэгүй болохоодо, 11 мянган түхэригтэ, харин днэлэнхидэ дунда зэргээр 15-17 мянган түхэриг дээрэ тогтоонхой, заримдаа тэрэһээ дээшээ гарахадаанье болодог ха юм. Иймэ сэнтэй мяхые үдэр бүри худалдажа абаха мүнэн мүнөө хэндэ байха бэлэй.

Энэ мяханай эзэнийн хэн бэ гээд һонирхоо һаа, малаа үүсэлжэ асархан хүдөөгэй зон тэдэ наймаалагшадтай дунда үсөөн лэ харагдаха даа. Хуул үнөөхи "перекунцигууд" гэжэ суутай болоһон, хотын лэ залуу бэрээд басагад, эрэншүүд, һамгад эндэ хоорондоо хөдөөгэйхидэй асархан мяха онгоор гүд гэсэ, үнэгүйгооршье абаад, тэрэнээ дамсаһань нилээд нэмэһэн сэнгээр худалдана.

Эгээл тиймэһээ хүдөөгэй зон, илангаяа город шадарайхид яахадаа ооһодынгоо арай гэжэ тэжээһэн малай мяха түргэһэн, дуратай сэнгээр ооһодоо худалдажа шадахаа болоо юм гэхэн асуудал үнийнэй табигдадаг болонхой.

Наяшаг Буряад Республикын Президент А. В. Потанов Улаан-Үдэ хотын түбэй болон эдээ хоолой яармагай дэлгүүрнүүд соогуур ябажа хараа. Тэрэнтэй сугтаа республикын дотоодын хэрэгүүдэй министр И. И. Калашников ябалсаһан байна. Түбэй мяханай дэлгүүртэ ороод, хэды хаалта боолто гаража, ямар гаргашатайгаар худалдаанда табигданаб гэжэ А. В. Потанов эхинһээнь эсэртэн хүртээр ябажа хараа. Тийхэдэнь иимэ юумэн элирбэ. Мяха шэрэжэ, дэлгүүрэй хашаа соо орохоодо 5 мянган түхэриг, ветеринарна шалгалта гарахадаа, шэгнүүлхэ, сабишуулахадаа, худалдаха хуури абахадаа үнөө олон мянган түхэриг мүнгэ түлэхэ хэрэгтэй болоно. Гансахан худалдаанай нэгэ хуури абахада 50 мянган түхэригтэ, мяха хүйтэн газарта хадагалуулахада 24 мянга үлүүтэй түхэриг байна. Ерөөн зон байсахан лэ хүлээ гаратараа гүйжэ, горитой мүнгэ түлэжэ, мяхыа худалдаха болонод. Тийгэжэ зобохонхоо зүрхэ алдаад, хүдөөгэйхид эхэнхидэ мяхыа "перекунцигуудта" үнэгүйгоор үгэхэ баатай болоно.

Эдэ бүгдэ хараада абажа, республикын Правительство үнэрһэн августда тусхай тогтоол абажа, тэрээн соогоо "перекунцигуудта" дан олон хуури үгэхгүй, зааха хабаха, хүдөөһөө ерөөн зондо продукция худалдаха арга олгохо гэжэ хараалһан юм. Мүнөө Түбэй дэлгүүрдээр мяха худалдан абагшадые хамгалһан "Антрекот" гэжэ эмхидэ 34 хуури, хүдөөгэй зондо 55 хуури үгэгдэ болоо. Тэрэнэлэн продукциин сэнгье үлүүсэ ехээр дээшлүүлһэн, мяханай зүйлнүүдэй шапартые харуулаха сертификадуудые ооһодоо бэшэдэ, хуули бусаар мяха худалдан абажа байһан баримтануудые элирүүлхэ талаар Дотоодын хэрэгүүдэй министрство тусхай хэмжээ ябуулгануудые үнгэргөө. Тийгэбэшье түбэй дэлгүүр дээрэ байдал һайн тээншээ хубилаадхынагүй.

Наяшаг эмхидхэгдэһэн эдээ хоолой яармагай нилээд ехэ байртай, одоол хүдөөгэйхидэй худалдаа наймаа дэлгэхэдэ зохид дэлгүүр дээрэнь үнөөхи дам худалдагшад баһал оролсожо, хабшууддажа эхилэнхэй.

Тиймэһээ Хүдөө ажыхын болон эдээ хоолой министрство хүдөөгэй продукци үйлдбэрлэгшэдэй, худалдан абагшадтайшье аша туйе харалсажа, эдээ хоолой зүйлнүүдэ дэлгүүр дээрһээ эмхи зургаануудай, зоной худалдан абахаар түб, аукцион бии болгохо тодорхой хэмжээ ябуулгануудые һаяар хараалха, бэлүүлхэ болоно.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэлбэлэй албан.

ХУРДАН БАЙНАЛ ДАА

ХУРТАГЫН ЗОН

(Шэнэ аялалай шэнэсэнүүд)

Тээмэндэ Буряад Республикын Правительствын болон Арадай Хуралай түлөөлэгшэд, аймагуудай захиргаанай толгойлогшоноор Захаминай аймагаар ябахадаа, наада захаар оршодог Хуртага хууринда орооһон. Наяшагтэндэ баригдажа дүүргэгдэһэн дунда хургуулийн хоёр томо шэнэ гуламтые айлшад хаража, энэ хүндэ сагта иимэ ехэ хүдөлмэри хэжэ дүүргэһэн нотагай зоной зоримгой шангаабариине гайхаа бэлэй.

Танай аймагай зонтой уулзажа, ажаһуудалыетнай хаража ябахадаа, үнэхөөрөө хэдын уладай ажалһа, хүндэмүүнэ гүүлэдэгын үнэн юм байна гэжэ мэдэрбэди, гэжэ Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо А. Ч. Нимаева Хуртага ерээд байхадаа хэлээ һон.

Шулуугаар хабсаргагдажа бодхоогдохон томо сагаан спортзал соо орохоодо, досоогоо уужам, ханань үндэр гээһэн. Эндэхэды ехэ эдбэхи оролдолго гаргагдажа, бархүүс хэрэгсэлдэн иимэ гоё байһан баригдаа гэшлэб гэхэн бодол түрөөдхинэ. Зэргэлээ байһан хургуули соогуур ябажа харанабди. Шэнэһэн гоёмодоор баригдаһан шэнэ хургуулийн зөөлхөн агаарһаа эхилээд, булга юумэнийн ханаа сэдхэлдэ таарууханаар хэгдэнхэй, саанаһаа дулааханаар харагдаха юм. Мэргэжэлтэ багшанар классуудайнгаа таһалгануудые оор оорын предмедэй онсо маягаар шэмэглэжэ дүүргэхэ тээншээ болоод байба.

Хургуулийн 1-дэхи блогые зураг дээрэ харанабди, хажуудахи спортзалтаа хоорондоо ута коридороор ниилүүлжэ баригдаһан. Хүүдэнь үнөө нэгэ иимэ 2-дохи блок бодхоогдохоор түсблэгдэнхэй. Мүнөө үхибүүдэй хуража байһан хуушан хургуулийн байһан талмайгаараа ехэнь һаа, нэгэ һалаагайнь ханын модон үмхиржэ, багашуулые тэндэ байлгахаар бэшэ болоһон. Энэ хургуулида олон жэлдэ директорээр хүдэлжэ байһан О. Ч. Жамсаранова иигэжэ хоорондо:

1992 онһоо хойшо фермерскэ шэглэлтэй хүдөө ажыхын хургуули болгожо, 10-11-дэхи классуудай хурагшадые зоотехнигтэй, ветеринарай, агрономой, бухгалтерай болон бусад мэргэжэлэй эхин хууритай танилсуулан, шэнэ

программаар ажаллажа эхилээ һэмди. Тэрэ гэхээр саг нилээд үнгэрөө. Эндэхээ холо бэшэхэнэ Хуурайн-Адагта Иннокентий Шукурович Гуржанов гэжэ хүн хургуулиимнай үхэр малые харууладаг юм. Энэ зундаа хурагшаднай 300 центнер үбһэ, 500 центнер һолоомо фермэдээ бэлэдхэжэ үгөө. Хуралсалай үедэ үхибүүдэ халуун эдээгээр таһалдуулахагүйн түлөө 10-12 тонно хартаабха, 3 тонно капуста болон бусад огородой эдээ суглуулжа хадагалабди. Өөһөдын хамнабариин ажыхтай хадаа бидэ һү мяханай талаар һүүлэй жэлнүүдтэ дутагдаагүйбди, гэжэ Октябрина Чимитовна хоорондоо, тус хургуулийн

хэргэжэ байһандань урматтай байна.

Гэхэтэй хамта хурагшад бүхэн ехэ багагүй барилгын ажалда эдбхитэйгээр хабаадалсажа, өөһөдын нэмэриие яһала оруулалса гэжэ багшанарын бултанда дуулаба. Нээрэнь, үхибүүдэй хүсөөр газар, досоо талань яла-сала аршагдаһан арилгадһан байба.

Эндэ нотагай өөһөдыг хүтэлбэрлэгын захиргаанай толгойлогшо А. Ц. Дамбавагай эмхи гуримтайгаар шадабаритайгаар хургуулиин ажылые ябуулан тухай аргаарын аргагүй. Юрэл, үсөө үгөөр хэлээ һаа, тэндэ ошол айлшадай дундаһаа нэгэнь Альбина Цыреновнада он

хамнабариин ажыхы хамта дээрээ 67 толгой эбэртэ бодо малтай, 12 хонитой, 3 моритой. Хажуугаарнь трактор, машинанууд бии. Харин хартаабха, капуста хуулгадаг газарайнь талмай - 46 га, сабишалангай - 47 га. Мүнөөнэй сагаар бодохоодо, яһала ехэ газартай, олон малтай ажыхыла.

Өөрөө Октябрина Чимитовна Жамсаранова бэлгитэй бэрхэ багша, эрмэлзэлээр дүүрэн хургуулийн хүтэлбэрлэгшэ гэжэ нотагайнь зон хэлсэдэг. Энэ багша Хуртага хуури-найнгаа инженер-барилгашан Любови Садаликовна Цыбеновагай хэһэн ажылые үндэрөөр сэнгэжэ, энэ ехэ хоёр байшанай бодхоолгын үедэ амарха сүлөөгүй эртэ үг-лоонһоо үдэнэ орой болотор эрэншүүлтэй адли ажал хэжэ гараһандань, тэрэндэ ехэл һайниие хүргэнэ һон. Тийхэдэ тус барилгын гол хүсэн - Хуртагын зон өөһөдоо бодһон. Тэдэ үхибүүдэйнгээ түлөө хамтын хэрэг эрхилжэ, эбтэй эсэйтэйгээр энэ сагай хүйтэн "хайраанда" сохигдонгүйгоор ажабайдалаа

хамаатай тодо сэглэлтэ үгэжэрхинэ һон:

- Нонин гэхэдэ, Захаминайтнай хүдөө нотагуудай ябахадамнай, эхэнэр дарганы олон байба. Долоо гэхэ тоолообди. Али...? Эхэнэрнүүд гарт ороһон ажыхынуу һандаржа һалангүй хэргэ гү? Энээн тухай бодож үзэхөөр байна, - гэхэдэ зүбшөөмөөршье ха гэжэ һанагдаа һон.

Ерөөн ноябрийн 10-най Хуртага хууринай тэг дунда тобойн хуушан гоё байһан хуралсалай байшанууд үүдэнүүд сэлгидэжэ, бултань хабаадалгатайгаар баярлан оршон байдалда хурагшад классуудтаа ороо оор оорингоо хуури эзэлхэнэ. Энэ һайндэрөөрнь бултын амарһалаад, саашадаа иимэ лэ тоонто нотагаа хэргэжэ, эхэ һайхан хадаг газартаа ажаргалтай ажаһуухыень хүсэ.

Галина ЗАНАЕВА
ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Хуртагын доого голы хуури хуралсалай шэнэ байшанууды Р.Н. БАЗАРОВАЙ фото зураг

Буряад ороной
арадуудай сгээдые
угтуулан

ЭЭРГЭЛЖЭ БАЙХА ЭЭРГЭТЭЙЛ

Түүхын богони болзор соо, үл зуун жэлэй хахадхаа эргэлжэ, мүнөө бологор үндэһэн элэһэн нэрээр нэрлэгдэһэн Буряад-Монгол орондо элдэб шалтагаанаар олон тоотой үндэһэн яһатанай түлөөлэгшэд ажаһуудаг болоһон байна. Мүнөө дээрээ Буряад ороной тарыхата газар дээрэ 100 гаран үндэһэтэй түлөөлэгшэд эбтэй эгтэйгээр ажаһууна. Үүдэмүүн, номгон даруу элэһэн буряад арад элдэб арадуудай түлөөлэгшэд түрэл газар дайдаа багтааж, угаа эхэ эгтэйг нийдабаритайгаар утгажа абалһан юм. Хаанта засагаархид манай эртэ урда сагһаа буряадуудай ажаһуудаг нутагые эзэмдэн абаха үедөө үндэһэн буряад арадыг доромжолһон, хангалта хаалта элэһэн ом гэдхэсдэг. Гэбшье XIX зуун жэлэй эсэс багта буряад-монголнууд эрхэ сулөөгөө хамгаалан, барлагдай урдаһаа тэмсэжэ эхилһэн байдаг. Тэрэ тэмсэлһын Октябрийн хубисхалай эхилтэр үргэлжлэһэн юм. Тэрэ гэхээр буряад ороной харьяата газар дээрэ олон арадууд амгалан тайбан ажаһууна ажаллана. Россия Федераци дотороо Буряад орон эгтээ зуршаддаггүй, номгон байдалтай республика гэжэ тоологдог. Умар тиймэһээ нэһэр барада болохоё байһан буряад ороной арадуудай сгээд республикыннай арадуудые улам нягтаар нэгдүүлхэ, хани барисаага улам бэхжүүлхэ зорилготой байханы элэрхэ.

Нэн түрүүн буряад, ород арадуудай, мүн бусадһын үндэһэн яһатанай арадуудай хоорондох хани барисааг түгээрүүлхэ байханы лабтай. Россия Федераци болон Буряад Республикын хоорондо багалагдаһан хэлсэлһэй уг зорилготой үндэһэлэн, элдэб арадуудай хоорондо эбтэй эгтэйгээр ажаһууха гол бодомжоо түгээгдэн, христиан болон буддын шажантанай аша туйһе хараада абан, христиан үзэгшэдэй "хэрээһэн" ба буряад арадай субарганууд эргэлэн оршохо ёһотой гэжэ тоолоноб.

Үдмүрэнэй адагта эртэ урда сагһаа хойшо буряадууд ажаһууһан юм гээд түүхэдэ элэгдэдэг байна. Тэдэнэр ажаһуудаг газарайнгаа бурхад элдэб мүргэдэг, шүтэдэг байгаа. Тийгэжэ буряадуудай тахидаг үндэр хадгата добуун дээрэ "обоо" бии болоһон гэшээ ааб даа. Үшөө 1647 ондо Үд Сэлэнгэ хоёрой уулзуур дээрэ ерэлһэн ород хасаг Москвитин иигэжэ бэлэһэн байдаг. Үдэ гол ехэһын түгээгшье... Тэрэ Сэлэнгэ мүрэнэд шудхана, харин Сэлэнгэ мүрэнине гаталха гэхэдэ, монгол (буряад-монгол арад гэжэ тодорхойлоо - "хотгорай ажагдалта") зон олон байба. Үдын адагта монгол-буряадаан Турухай-Тайунай тусга газар түхээрэгдэһэн байгаа". Енисейн воеводо Василий Голохвостов, мүн лэ буряад хуурын шотог Үдын адагта байгаа гээд бэлэһэн хам. Тийхэлээрээ Үдэ-Сэлэнгын тусуур дээрэ буряад зон буряадууд эрхэлһээ холо урид тусатай болоһон байна биүү. Энээнһээ уламжалан тоололол хэхэдэ, Үдын острог элдэһэн Улаан-Үдэ хотын түрүүһын хуури табилан юм гэшээ худал болоно. Тийхэлһээ минин ханахада, буряадай "обоо" болодог газра хэрээһэн тэмдэг хоёр эргэлжэ байха зэргэтэй. Энэ, ман ород, буряад арадуудай хани барисааг гэршэлхэ байна гэжэ.

Б. ВАСИЛЬЕВ,
Буряад Республикын
арадай артист.

Соодой-ламын мундэлһөөр 150 жэлэй оёе угтуулан

(Эхинийн октябрийн 30-най дугаарта).

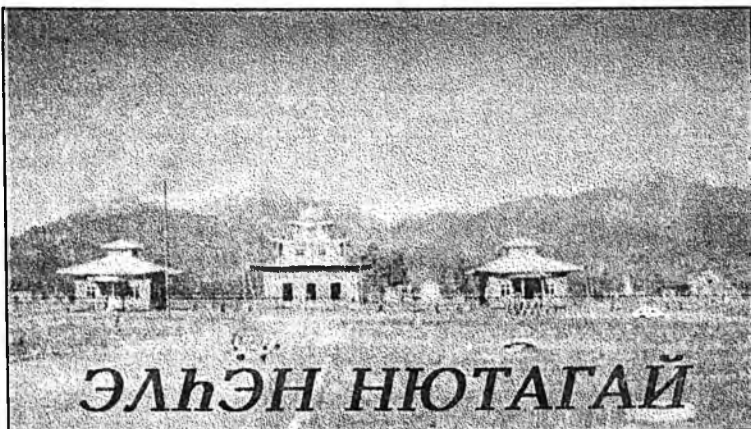
Тийгэжэ эхынгээ яһа баряад, хүниндөө худанууд, нагасануудайнгаа адуун хүрэгһын эблүүлжэ туугаад, зүүлжээ Анггар мүрэн тээшэ гүйлгэдэһэн ябаа. Худануудай тэлэрэн гэхэдэ, худашье, зээ хүбүүншье, адууншье үгы байгаа. Түргэн аба сэрэг эблүүлээд, хойноһоон нэхэжэ ошоһон юм. Хабар боложо, Анггар мүрэнэй мүйһэн муудажэ, эндэ тэндэ соорхойнууд бии болоһон байгаа. Соодой Боро Гүзөөн хоёрой Анггар мүрэнэй зүүн эрьедэ гараад байхада, аба сэрэг баруун эрьедэ хүржэ ерээ. Тэрэ сасуу Анггарын мүйһэн таһаржа урдан ябашаһан гэдэг. Мүрэнине гаталжа шадахаяа болиходоо, харбажа эхилхэдэнь, годлинуудын Анггарын тэнгэрээ алтаад, уһа руу унажа байгаа. Соодой худань годлингоо үзүүртэ тамхи орёожо уяаг: "Худанууд, тамхи баригты!" - гэжэ хашхараад, баруун эрьедэ гаратарнь харбажа үгөө. Аша хүбүүнине баһа тамхи оройжо годлидоо уяаг: "Нагасанууд тамхи баригты!" - гэжэ хашхараад, Анггар ото харбажа үгөө.

Анггарын баруун эрьедэ тохой алаг гүүн, тохой алаг унагантаяа орёолоод, үлэһэн байгаа. Соодой эхын гурбан хабһа хүбөөлжэ: "Худанууд мяха баригты!" - гэжэ хашхараад, унагажа үгэһэн юм. Аша хүбүүнине унагынь гурба хүбөөлөөд: "Нагасанууд, мяха баригты!" - гэжэ хашхараад, унагажа үгэһэн юм. "Худанууд, нагасанууд, байртай!" - гэжэ хашхараад, адуугаа туугаад, Зүхэ мүрэн тээшэ гүйлгэдэжэ ошоһон юм.

Тохой алаг адаһан Соодой нэнгэлдэртэ зоори бү болуужаг гэжэ ардаһан юм. Тэрэнһээ хойшо Соодой нэнгэлдэртэйхид тохой алагадуу баридатгүй. Хаа-яа ямар нэгэ хүнэй иимэ мори асараа хаа, хойноһонгынь ехэ муу гэдэг. Иигэжэ Соодой зоной дунда "Суута Соодой, зээ хүбүүнине нэхэжэ асарһан" Нэрэтэ Нэхэлэй, Соодойн ехэ хүбүүнине сэгэн хүн байһан тула зүбтэ зүүхэй, хүлэг мориһын Үдэйн шарга морин гэжэ алдар сууда гараһан юм.

БАРГАЖАН НЮТАГА НЭНГЭЛДЭР ОМОГТОНОЙ НҮҮЖЭ ЕРЭН ТУХАЙ

Хазуухай эсэгһээ ноёд, Хадаалай эсэгһээ бөөнэр, Соодой эсэгһээ баатарнууд гараһан түүхэтэй. 1730 оноор Хазуухайн Буура болон нэнгэлдэртэй үсөөхэн айл Баргажан худар нүүжэ ерэлһэн байгаа. Яарагтаа "Долоон нарһан" гэжэ нэрэтэй газарта байрлаһан юм. Хамнигад-ортод харшалжа, мал, адууһын хулуужа, булажа, баһажа эхилһэн байгаа. Тэсэжэ ядаад, һөөргөө нүүжэ ябаһан юм. Баргажан дайда гэшээ ехэ баян, ортод хамниган хоёрһоо бэшэ ондоо яһанай хүн зон үгы байгаа. Тиймэ хадан "хутаггүй мяхатай", хүхэгүй түлэстэй" дайда байна гэдэжэ ошоһон байгаа. Иимэ баян шотог орхижо яашье болохогүй байһан дээрһээ Номолой хүбүүн һабай баатарые "шимнай ошол даа" гэжэ идхажэ ороһон гэдэг. 1740 оноор Андрей Шэлэһейнэй хүтэлбэри доро олон айлнууд, мүн һабай баатар

ЭЛЭН НЮТАГАЙ НОМОЛ НЭНГЭЛДЭР ЭСЭГЫН ТҮҮХЭ

гэр бүлөөрөө Номол эсэгээ абаад, Ойхондо үбэлжөөд, хабар болохо малаа туужа, Хилмын Хушуунда буугаад, удаань Баргажан мүрэнэй адаг хүржэ, саашаа яба ябаһаар Элэндэ хүржэ тогтоһон гэдэг. Элэнэй урда боори тэрэ сагта нарһан модоор бүрхөөгдэһэн, мүнөөнэйхи шэнги элһээр хушагдаагүй байгаа. Амбаарта жалгалаа баруулжаа урса гэрнүүдье барижа эхилһэн юм. Тэндэ юундэ байрлаа юм гэхэдэ, Хүнгэй оод малаа бэлшээхэдэнь таарамжатай, түлээн газарнь, ой соонь ан гүрөөхдэнь элбэг байгаа. Баргажанай урда талаада Баргажан гол сооһе загарадай түрһээ хаяха үедэ тармуураар тармажа, эрьедэ гаргадаг байһан гэдэг. Һабай хоёр хүбүүтэй байһан: ехын - Намуужан, багань - Бамбари. Далайн хойноһоо хубари хубариһаар зон олоор нүүжэ ерэлжэ байгаа. Хамнигад буряадуудай газар уһа булалдаһан заңдаа байжа, хилэ гаргажа "Ута хүрээ" барһан юм. Баргажан острогой ноёд ортодһоо эдигэ абажа, арасадаа хөмөрөө болоулхаяа нэгшье оролдоогүй байһан гэдэг.

Һабай баатар буряадуудаа дахуулаад, хамнигад газар руу довтолжэ, булалгаһан адуу, үхэр малаа һөөргөн булажа асарһан гэдэг. Һабай гэшэһэнэй хүсэ тамираар тон ехэ, юрын хүнһөө хоёр-гурба дахин холо харбадаг, мэргэншье байһан юм. "Ута хүрээ" һандаргажа, дахиад мал зоори бү дээрэмдэгтэ, болёогүй хаатнай юумьһотнай үзүүлхэб гэжэ занһан юм гэхэ. Тийгэһээр байтар буряадууд тэсэжэ ядахадаа, Маһаагай Байда түрүүтэй бүлэг хүнүүд Сэлэнгын острогой захирагдаа гомдол барихадань, шалгалта хэжэ, Баргажанай острогой захирагша ба хасагуудые ажалһаань гаргажа, заримынь сүүдэ үгэһэн байгаа. Ортодой тайшаа айжа, олон зоноо дахуулжа, урагшаа - Хори руу тэрелһэн гэдэг. "Ута хүрээ" һандаргажа гэхэн захирагшын гараһан байгаа.

Ортод, хамнигад хүрдэжэ, дахиад дээрэм хэнгүй, буряадуудаараа эбтэй боложо, худа урагынь боложо, архи тамхияа хамта элдэжэ, амгалан байдал тогтоо гэдэг.

Номолойн нүгөө дүрбэн хүбүүдһын иимэ нүүжэ ерэлжэ. Номолойн гаралсаһан Хаалгын Тэхээнэг гэгшын үри һадаһын нүүжэ ерэлһэн гэдэг.

Хаалгын дүрбэн хүбүүд хүсэ тамираар ехэ, шадамар зон байһан гэнэ. Нэгтэ далайда гүбшуур хаяа татажа байхадань, гүбшуурын тороод,

яашье гаража ядаһан гэдэг. "Хара далай хүсэтэй байгшаа гү, али Хаалгын дүрбэн хүсэтэй байгшаа гү, - гэдэжэ байжа, тата татажа ехэ орбон татажа гаргаһан гэдэг.

Далайн эзэн уурлажа, Хаалга эсэгэ олондоо 9 айл, үсөөндөө 7 айл байгуужан гэжэ ардаһан юм гэлсэдэг. Үнэхөөрөөшье тоолоходо 7-8 айлаа олон болодоггүй юм. Урданай ёһоор дайлада, далайда ехэ үгэ хэлэжэ болохогүй гэхэн хориулай зүб байһаниень гэршэлнэ бээ даа.

ҺАБАЙ БААТАРАЙ НЮДХЭН ХҮБҮҮНИЕ АСАРҢАН ТУХАЙ ДОМОГ

Һабай Байгал далайн хүржэ мүйһөөр хушагдахалаар, шотогоо айлшала ошоһон юм. Тэндэһээ бусаха замдаа Баргажанай-Адагһаа урагшаа ой соогуур агнуури хэлһээр Ойбонтын тала хүржэ ерэлһэн юм. Ойн нэмэридэ утаан гаража, түүдэгэй хажууда хүнэй хуухы хараба. Тойроод адуун хүрэг бэлшэжэ ябаба. Түүдэгтэ дүтэлхэдэнь, нэгэ залуухан хүбүүн хуужа хуугаа. Сайгаа шанажа, мяхаар шүлэ гаргажа, тэрэ хүбүүгээ хүндэлжэ танилсаһан байгаа. Тэрэн үншэн хамниган хүбүүн баян хамнигад адуушан байгаа. Һабай баатар иимэ дурадхал хэлэб: "Ши адуушан ябажа зоори олохогүйш, нэгэ дааганайшье шонодо барюулаа һаап, жэл соо мингэ хүдэлхэй, үншэн хүние үмөөрхэ хайрлаха хүн байхагүй. Намтай адуугаа туугаад, Баргажан руу ябалса. Шамда хахад адууешин үгэхэб, һамга абхуулхаб, гэр байра барисажа үгэхэб" гэс. Үгөөгүүр үр хираанаар адуун хүрэгөө захидажа туугаад, Баргажан руу гүйлгэдэжэ ябаа. Баргажанһаа хоёр үдэрэй зайд хонхон газартаа, шэнэһэн модо хайгаад харбахадань, годлинь хүрэнгир шэнэһэн модондо шаагдаад байгаа. Нэхэжэ ерэлһэн сэрэг энэһине хараад, ооһэдөө мэдэг гээд, гэр тээшээ уруудаһан юм. Хамнигад адуугаа эрьехэдэнь үгы байхадань, мүрөөрнь дахан ерэлжэ үнөөхи шэнэһэндэ хүржэ ерээд, гайхалдажа, ооһэдөө харбаад туршахадань, эгээ шадалтайнуудайнь годлинуударай гэжэ шэнэһэндэ ороһон, зариманайнь годлинууд хальһалаад газарта унажа байгаа. Иимэ баатар хүнтэй тэнсэхгүй байнабди, мүнөөдөө нэхэнгүй орхиё, - гэдэжэ, бусаһан юм гэдэг. Һабай баатар хэлэһэн үгэдөө хүржэ, тэрэ хүбүүндэ хахад адууешин, һааха

үнээ, хонин энжэ үгөөд, гэр бүлэ болгоһон юм ха. Тэрэ хүбүүгээ нюдэлжэ асарһан "Нюдхэн" гэжэ нэрлэһэн байгаа.

НЮДХЭН ЭСЭГЫН ҮРИ ҺАДАНАР ЯРБААХАН

Хориин хамнигад олон жэл үнгэрһэн хойно, энэ хирэдэ Һабай баатар үтэлөө ёһотой гэдэжэ, нэхэжэ ерэлһэн юм гэлсэдэг. Тэрэ сагта Һабай 70 гаранхай, хабар гэрэйнгээ нэмэридэ наранда нюргаа шаража хэбтэхэдэнь, хамнигад хүржэ ерээд:

"Бидэ үһөөгөө абахаа ерээбди, маанадаар туршалсаха шадалтай хаа, туршалса!" - гэдэжэ хашхарадаһан юм гэхэ. "Үхэхэ хүнэй үгэ дууладаг юм гэлсэдэг" - гээд ороод, хуяг дуулгаяа үмдөөд, нэлмээ зүүнхэй, номо хаадагаа үргэлзэнхэй гаража ерээд: "Тээ тэрэ обоолоотой нүүлэ харана гүт? тэрэһине таһа харбажа турша!" гэс. Айлшад, хүндээ тогтоожо, урид харбагты гэс юм. Тэрэ нүүлэнь 200 гаран алхамай зайд байгаа. Хамнигад годлинууд нүүлэдэ хүрэнгүй газарта унажа байгаа. Тэдэнэй һүүлээр Һабай нэгэ годлөөр оройнь таһа харбажа унагаагаад, зай, иигээд туршалсаха хадаа туршалсабди гээд, номо годлиё тамшаалгажа байгаа гэхэ. "Иимэ хүн мание дахарлан харбажа унагаахадаа болохо" гэдэжэ, бидэ туршалсахагүйбди гээд, гүйлгэдэжэ ябаһан гэхэ. Тэрэнһээ һүүлдэ олон жэл үнгэрһэн хойно бүлэг хамнигад дахинаа ерэлһэн юм гэдэг. Тийхэдэ Һабай 90 гаран наһатай, шово шарайнь шаллаһан. Нидхэнүүдһын, дээдэ зүбхинуудһын һанжажа, шондүүдэ хушажа, сэхэ юумэ харадаггүй байгаа. Хамнигад газар ерээд, Һабай, байна гүш, үтэр гаража ер, бидэ үһөөгөө абахаа ерээбди, - гэжэ хашхарадаһан юм гэхэ.

Һабай орондээрһээ бодожо, хуяг дуулгаяа үмдэжэ, нюдэнүүдэ тэртэлжэ өөдөн болгоод, гаража: "Тание нэгэ нэгээр харбажа унагаахам", - гэжэ номо годлиё булсуудань хүртэр татасагажа байгаа ха. Хамнигад хүрдэжэ, ямар үтэлжэ, шадалаа буурахагүй хүн гэшэб, дахин үһөө нэхэхгүйбди, - гэдэжэ ябаһан юм гэлсэдэг. Дахин хамнигад ерээгүй. Һабайшье 100 наһа хүрөөгүйхэнөөр наһа бараһан юм. Хэды жэл болоһон хойно хүбүүдһын бэлбайгаа хүдөөлһэн газарта ерэхэдэнь, сээжэ соонь шонго уурхайлажа, түрэлһэн байгаа. Үбсүүнэйн яһанууд мүнгоорһогүй хүжэ яһанһаа бүридэһэн байгаа юм. Баатар хүнэй яһан иимэ байдаг юм гэлсэдэг.

Би 5-6 наһатайдаа эжитгээ Моорхообой Бадма абгатаандаа ошохоодо, гэртэнь шэгнүүр хэдэг багажа хараһан байгаа. Тэрэн зургаан зурлаа самсаалтай, багашаг стаканай зэргэ, самсаал бүридөө нүхэнүүдтэй яһан угаагтай байгаа. Энэ хадаа Һабай үбгэ эсэгһинэй годлинь булсуу, ан харбахадань, булсуугайнь нүхэнүүдээр агаарай эшхэрхэдэ, һалхин үлэжэ байна гэжэ ан шалгажа байһаар онуулдаг юм гэжэ Бадма абга хэлэжэ хуугаа һэн.

О.БУХАЕВ,
ажалай ба
дайнай ветеран.

(Үргэлжэлһын хожом
гараха).

4, ПОНЕДЕЛЬНИК

КАНАЛ "ОРТ"

7.00 Телеутро.
10.00, 13.00, 16.00, 19.00, 01.40
Новости.
10.15, 19.20 Новая жертва.
11.05 Поле чудес.
12.00 Человек и закон.
12.30, 20.35 Угадай мелодию.
13.10 В эфире ГТРК "Мир".
14.00 Комедия "Московские каникулы".
15.50 Мультфильм.
16.15 Монетный двор.
16.20 "Космические спасатели лейтенанта Марша".
16.45 Марафон-15.
17.00 Звездный час.
17.40 "Элен и ребята".
18.05 Джэм.
18.30 Вокруг света.
20.10 Час пик.
21.00 Мы.
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.40 "Багз-2". "Цель - земля".
23.45 Жизнь замечательных людей. Белла Ахмадулина.
00.20 Футбольное обозрение.
00.50 "Пятница, 13".

КАНАЛ "РОССИЯ"

8.00 Утренний экспресс.
8.25 По дороге на работу.
8.35 Мак и Матли.
9.00 Вести.
9.15 Товары - почтой.
9.25 Утренний экспресс-2.
9.55 Ретро-шлягер.
10.20 Дорогая редакция.
10.50 "Санта Барбара".
11.45 Товары - почтой.
11.55 Русское лото.
12.35 Репортер.
12.50 Мультфильм.
13.00 Вести.
13.20 "Август, 1914-й". Д/ф из цикла "Первая мировая война" (фильм 1).
14.20 Лукоморье.
14.45 Автограф.
14.50 Товары - почтой.
14.55 Палиха-14.
15.15 Деловая Россия.
15.30 Футбол без границ.
16.00 Вести.
16.20 Магазин недвижимости.
16.25 Иванов, Петров, Сидоров...
17.05 Сам себе режиссер.
17.40 Блокнот.

БУРЯТСКОЕ ТВ

17.55 "Династия", 118 с.
18.45 Сагай суурьян.
19.15 Байгал.
19.30 Курьер.
19.40 О XVI-й конференции молодых и начинающих литераторов РБ.
20.05 Завтра - всероссийская акция "День протеста и защиты трудящихся".
20.35 Байкал.
20.50 Курьер-2.

КАНАЛ "РОССИЯ"

21.00 Вести.
21.20 "Санта Барбара".
22.20 В.И.Р. Особо важные персоны.
22.35 Детектив "На острие ножа".
23.35 Теннис. "Кубок Кремля".
01.00 Вести.
01.35 Музыка всех поколений.
01.55 Товары - почтой.

"АРИГ УС"

16.00 Мультсериал "Еноты".
16.30 Нон-стоп лист.
16.35 Сериал "Супербой".
17.05 Аптека.
17.15 Вкусно, очень вкусно.
17.25 Мультфильм.
17.35 Открытия недели.
18.05 Благая весть.
18.35 Сериал "Антонелла".
19.25 Нон-стоп лист.
19.35 Музыкальный подарок.
19.50 Спорт недели.
20.20 Мы и налоги.
20.35 6 новостей.
20.40 АО "Галантерея" представляет сериал "Новая волна" (Бразилия), 1 с.
21.25 Аналитическая программа "Обозреватель".
22.00 Х/ф "Полиция "Питон-357" (И. Монтан, С. Синьоре).
00.10 Дорожный патруль.

"ТИВИКОМ"

12.00 Анонс. Муз. канал.

13.10 Сериал "Детективы Д.Х. Чейза" (Италия).
13.55 Программа В. Познера "Человек в маске".
14.30 Х/ф "Прощай".
15.55 Созвездие НТВ.
17.45 Кино 80-х: "Перемена участи".
19.20 Анонс. Муз. поздравления.
20.00 КЦ "ТИВИКОМ" представляет программу "Телемагазин".
20.15 Мир кино: "Робокон".
21.00 Итоги.
22.20 Телегазета.
22.30 "Дерзкие и красивые".
23.00 Док. сериал "Исчезнувшие цивилизации".
24.00 Сегодня.

"ОТБ"

6.30 Теледом.
7.20 Суурьян (Новости на бур. языке).
7.30 Подлеморье.
8.00 Месяцеслов.
8.10 Почитаем?
8.20 Пятое колесо.
9.00 Греция.
9.30 Мультфильм.
10.00 Реклама. Х/ф "Зигзаг удачи".
11.30 Музыкальные новости.
16.00 Альманах "Хочу все знать".
16.10 Мультфильм.
16.25 Звездный дождь.
17.10 Реклама. Х/ф "Остров Беретта".
18.50 Русский музей (фильм 1).
19.10 Ералаш.
19.30 Клип-презент.
20.00 Двадцать ноль-ноль.
20.30 Реклама.
20.35 Сказка на ночь.

"З КАНАЛ"

21.00 Мультфильм.
21.20 Курьер.
21.30 Комедия "Высокий блондин в черном ботинке".

5, ВТОРНИК

КАНАЛ "ОРТ"

7.00 Телеутро.
10.00, 13.00, 16.00, 19.00, 01.00
Новости.
10.15, 19.20 "Новая жертва".
11.05 Мы.
11.45 Смехопанорама.
12.15 Мультфильм.
12.30, 20.35 Угадай мелодию.
13.10 В эфире ГТРК "Мир".
13.55 Х/ф "Берегите женщин", 1с.
15.00 Мультфильм.
15.10 Брэйн-ринг.
16.15 Монетный двор.
16.20 "Космические спасатели лейтенанта Марша".
16.45 Мультитроллия.
17.10 Волшебный мир.
17.40 "Элен и ребята", закл. серия.
18.05 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света.
20.10 Час пик.
21.00 Тема.
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.40 Комедия "Неподдающиеся".
00.15 Хит-парад.
01.20 Теннис. Международный турнир "Кубок Кремля".

КАНАЛ "РОССИЯ"

8.00 Утренний экспресс.
8.25 По дороге на работу.
8.35 Мак и Матли.
9.00 Вести.
9.25 Товары - почтой.
9.35 Утренний экспресс-2.
10.05 Ретро-шлягер.
10.30 Дорогая редакция.
11.00 "Санта Барбара".
11.55 Товары - почтой.
12.05 Лукоморье.
12.30 Мультфильм.
12.45 Новости.
13.00 Вести.
13.20 Д/ф "Европа в огне" из цикла "Первая мировая война" (фильм 2).
14.20 Автограф.
14.25 Товары - почтой.
14.30 Деловая Россия.

15.00 Иванов, Петров, Сидоров...
15.40 Блокнот.
15.55 Магазин недвижимости.
16.00 Вести.
16.20 Проще простого.
16.50 Анонимные собеседники.
17.15 Месяцеслов.

БУРЯТСКОЕ ТВ

17.25 "Династия", 119 с.
18.15 Репортаж с выставки из музея БНЦ.
18.45 Байгал.
19.00 Курьер.
19.10 Программа Читинского телевидения.
19.40 Семья и государство.
20.10 Проблемы госпромпхоза ст. Уоян.
20.35 Байкал.
20.50 Курьер-2.

КАНАЛ "РОССИЯ"

21.00 Вести.
21.20 "Санта Барбара".
22.25 Звезды в Кремле.
22.55 Эх, дороги...
23.25 Теннис. "Кубок Кремля".
00.45 Кто во что горазд.
01.00 Вести.
01.30 Товары - почтой.
01.40 Звуковая дорожка.

"АРИГ УС"

16.00 "Еноты".
16.30 "Супербой".
17.00 Вкусно, очень вкусно.
17.10 Сериал "Дела сердечные".
18.05 Благая весть.
18.35 "Антонелла".
19.25 Нон-стоп лист.
19.35 Ток-шоу "Акулы пера": В. Добрынин.
20.30 Музыкальный подарок.
20.45 "Новая волна", 2 с.
21.30 6 новостей.
21.35 Нон-стоп лист.
21.45 Х/ф "Галантные дамы".
23.30 Скандалы недели.
00.15 Дорожный патруль.

"ТИВИКОМ"

12.00 Анонс. Муз. канал.
12.45 Телемагазин.
13.00 Сегодня.
13.20 Сериал "Детективы Д.Х. Чейза".
14.05 Х/ф "Продлись, продлись, очарование".
15.30 "Чудесные годы", 68, 69 с.
16.20 Наше старое кино: "Сильва".
17.40 Мир кино: "Инкассаторы" (Австралия).
19.10 Анонс. Муз. поздравления.
20.00 Телегазета.
20.10 Фестиваль мини-сериалов: "Поговорим об этом в понедельник" (Италия), 1 с.
21.00 Герой дня.
21.30 Футбольный клуб.
22.00 Суперзвезды остросюжетных фильмов.
22.30 "Дерзкие и красивые".
22.55 Телегазета.
23.00 Времечко.
23.30 Теннис.

"ОТБ"

6.30 Теледом.
7.20 Суурьян.
7.30 Русский Израиль.
8.00 Тележурнал "Здоровье".
8.10 Кроха.
8.25 Царское ложе.
8.50 Мультфильм.
9.05 Реклама. Х/ф "Ситара".
11.20 Лукоморье.
11.45 Музыка в полдень.
16.00 Хочу все знать.
16.10 Мультфильм.
16.25 Момент истины.
17.10 Реклама. Х/ф "Непосредственная опасность".
18.40 Мир Виктора Васнецова.
19.00 Подлеморье.
19.30 Клип-презент.
20.00 Двадцать ноль-ноль.
20.20 Реклама.
20.25 Наедине со всеми (прямой эфир).

"З КАНАЛ"

21.00 Мультфильм.
21.20 Курьер.
21.30 Комедия "Возвращение высокого блондина".

6, СРЕДА

КАНАЛ "ОРТ"

7.00 Телеутро.
10.00, 13.00, 16.00, 19.00, 01.00
Новости.
10.15, 19.20 "Новая жертва".
11.05 Тема.
11.50 В мире животных.
12.30, 20.35 Угадай мелодию.
13.10 В эфире ГТРК "Мир".
13.55 "Берегите женщин", 2 с.
15.00 Мультфильм.
15.15 Брэйн-ринг.
16.15 Монетный двор.
16.20 "Космические спасатели лейтенанта Марша".
16.45 Кактус и Ко.
16.55 Домисолька.
17.10 Зов джунглей.
17.40 Мультфильмы.
18.05 Тет-а-тет.
18.30 Вокруг света.
20.10 Час пик.
21.00 Чтобы помнили...
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.40 Золотая серия. Год 1967-й. Х/ф "Неуловимые мстители".
00.15 Теннис. Международный турнир "Кубок Кремля".
01.20 "Пятница, 13".

КАНАЛ "РОССИЯ"

8.00 Утренний экспресс.
8.25 По дороге на работу.
8.35 Мак и Матли.
9.00 Вести.
9.25 Товары - почтой.
9.35 Утренний экспресс-2.
10.05 Ретро-шлягер.
10.30 Дорогая редакция.
11.00 "Санта Барбара".
11.55 Товары - почтой.
12.05 Момент истины.
12.45 Музыка всех поколений.
13.00 Вести.
13.20 Х/ф "Ехали в трамвае Ильф и Петров".
14.30 Автограф.
14.35 Товары - почтой.
14.40 Деловая Россия.
15.10 Иванов, Петров, Сидоров...
15.55 Магазин недвижимости.
16.00 Вести.
16.20 Проще простого.
16.50 Лукоморье.

БУРЯТСКОЕ ТВ

17.15 Мультфильм.
17.25 "Династия", 120 с.
18.15 Толи.
18.35 Байгал.
18.50 Курьер.
19.00 "Толи" дураджана...
19.20 Дела деревенские.
19.40 "Ракурс" представляет.
20.10 Будет ли город с теплом?
20.35 Байкал.
20.50 Курьер-2.

КАНАЛ "РОССИЯ"

21.00 Вести.
21.20 "Санта Барбара".
22.25 Товары - почтой.
22.35 Х/ф "Агония", 1 с.
24.00 Теннис. "Кубок Кремля".
01.00 Вести.
01.30 "Агония", 2 с.
02.40 Теннис. "Кубок Кремля".

"АРИГ УС"

16.00 "Еноты".
16.30 "Супербой".
17.00 Вкусно, очень вкусно.
17.10 "Дела сердечные".
18.05 Благая весть.
18.35 "Антонелла".
19.25 Нон-стоп лист.
19.35 Ток-шоу "Я сама": "Я разбила чужую семью".
20.35 Музыкальный подарок.
20.50 "Новая волна", 3 с.
21.35 6 новостей.
21.40 Нон-стоп лист.
21.50 Х/ф "Небеса обетованные".
24.00 Катастрофы недели.
00.30 Дорожный патруль.

"ТИВИКОМ"

12.00 Анонс. Муз. канал.
13.00 Сегодня.
13.20 Сериал "Детективы Д.Х. Чейза".
14.05 Х/ф "Миллион в брачной корзине".
15.35 "Чудесные годы", 70 с.

16.00 Кино 80-х: "Что у Сеньки было".
17.15 Русский альбом.
17.30 Мир кино: "Черное бархатное платье" (Великобритания).
19.10 Муз. поздравления.
20.00 Телегазета.
20.10 Фестиваль мини-сериалов: "Поговорим об этом в понедельник", 2 с.
21.00 Герой дня.
21.30 Во саду ли, в огороде...
22.00 Суперзвезды остросюжетных фильмов.
22.30 "Дерзкие и красивые".
23.00 Времечко.
23.30 "Ненужный юбилей. Ситуация", ч. 1.
24.00 Сегодня.
00.35 Меломания: "Бьорк".

"ОТБ"

6.30 Теледом.
7.20 Суурьян.
7.30 Русский Израиль.
8.00 Здоровье.
8.10 Русичи.
8.25 Блок Нот.
8.40 Мультфильм.
8.50 Василию Поленову посвящается...
9.10 Реклама. Х/ф "Истребители".
10.45 Синемания.
11.10 Экологические системы и их охрана.
11.30 Лукоморье.
16.00 Хочу все знать.
16.10 Мультфильм.
16.30 Земля у нас одна.
17.00 Реклама. Х/ф "Утомленные солнцем".
19.30 Клип-презент.
20.00 Двадцать ноль-ноль.
20.30 Реклама.
20.35 Сказка на ночь.

"З КАНАЛ"

21.00 Мультфильм.
21.20 Курьер.
21.30 Х/ф "Небесный тихоход".

7, ЧЕТВЕРГ

КАНАЛ "ОРТ"

9.00 Сказка "Златовласка".
10.15 Мультфильмы.
11.00, 16.00, 19.00, 01.40
Новости.
11.15 Х/ф "Шестой".
12.40 Спектакль "Принцесса Турандот".
15.05 Подводная одиссея команды Кусто.
16.20 Х/ф "Начало неведомого века".
17.40 Играй, гармонь любимая!
18.10 Клуб путешественников.
19.20 Песня-96.
20.10 Золотая серия. Год 1969-й. Х/ф "Новые приключения неуловимых".
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.40 Поле чудес.
23.50 Вечер с Михаилом Задорновым.
00.55 Теннис. Международный турнир "Кубок Кремля".
02.00 Мелодрама "Ребрен Адама".

КАНАЛ "РОССИЯ"

9.00 Вести.
9.25 Лукоморье.
9.50 Мультфильм.
10.20 Мак и Матли.
10.45 Х/ф "О рассеянном чернокнижнике".
12.20 За околицей.
12.35 "Гибель империи" из цикла "Первая мировая война" (фильм 3).
13.35 Х/ф "Лев Гурыч Синичкин".
14.55 Поэт в России больше чем поэт.
15.20 Х/ф "Золотые годы", 1 с.
16.10 Репортер.
16.25 Теннис. "Кубок Кремля".
16.55 Любимые комедии. Х/ф "Гараж".
18.40 Байгал.
18.55 Бамбаахай.
19.15 РК "Здоровье" ждет вас круглый год.
19.40 Мунхэ зула.
20.10 Встреча с депутатом Госдумы РФ С. Найчуковой.
20.40 Байкал.

БУРЯТСКОЕ ТВ

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

КАНАЛ "РОССИЯ"

00 Теннис. "Кубок Кремля".
00 Х/ф "Странник", 2 с.
05 Не спи и смотри.
30 Развлекательная программа.
00 Вести.
35 Кто во что горазд.
50 Музыка всех поколений.

"АРИГ УС"

00 "Еноты".
30 "Супербой".
00 Вкусно, очень вкусно.
10 Мультфильм.
30 Территория ТВ-6: "Архангельские мужики".

00 Благая весть.
30 "Антонелла".
20 Нон-стоп лист.
30 Частный случай.
45 Музыкальный подарок.
00 Телеигра "Алло".
50 "Новая волна", 4 с.
35 6 новостей.

40 Нон-стоп лист.
50 Х/ф "Гори, гори, моя звезда".
25 Сериал "Специальный отдел". "Приманка за решеткой".
25 Дорожный патруль.

"ТИВИКОМ"

00 Анонс. Муз. канал.
00 Сегодня.
30 Сериал "Детективы Д.Х. Чейза".
40 Х/ф "Сезон чудес".
35 "Чудесные годы".
00 Кино 80-х: "Щенок".
40 Мир кино: "Стрелки".
15 Анонс. Муз. поздравления.

00 Телегазета.
10 "Николай и Александра".
Из цикла "Россия. Забытые годы".
00 Герой дня.
10 Радар-спорт.
20 Суперзвезды остросюжетных фильмов.

20 "Дерзкие и красивые".
00 Времечко.
30 "Ненужный юбилей".
Ситуация, ч. 2.
00 Сегодня.

00 Кафе "Обломов".
00 НХЛ: "Колорадо Эвеланш" - "Сан Хосе Шаркс".

"ОТБ"

00 Мультфильм.
00 Реклама. Х/ф "Совершенно серьезно".
10 Земля у нас одна.
40 Блок Нот.
15 Реклама. Х/ф "Три толстяка".

25 Я всю жизнь хотел писать солнце.
45 Реклама. Х/ф "Огни большого города".
10 Мультфильм.
40 Хочу все знать.
50 Уроки русского языка (7 уроков).

10 Аншла! Аншла!
05 Реклама. Х/ф "Совершенный мир".
30 Третьяковская галерея.
30 Д/ф "Священный Байкал".
40 Реклама. Х/ф "Поющие в терновнике". "Упущенные годы".
50 Музыка на канале.

8, ПЯТНИЦА

КАНАЛ "ОРТ"

00 Детектив "Инспектор уголовного розыска".
00 Мультфильм.
00 Непутевые заметки.
00, 16.00, 19.00 Новости.
05 Не зевай!
45 Утренняя почта.

05 Смак.
45 Возвращение в детство.

45 Х/ф "С любимыми не расставайтесь".
05 Очевидное-невероятное.
05 Подводная одиссея команды Кусто.

05 Песни о России.
05 Окно в Европу.
05 Как-то раз...

05 Мультфильм.
05 Парижские тайны Эльдара Рязанова. Зиновий Пешков (передача 1-я).
05 В мире животных.

19.55 Каламбур.
20.25 Золотая серия. Год 1973-й. Х/ф "Корона Российской империи, или Снова неуловимые", ч. 1.

21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Времечко.
22.40 Детектив "Возвращение Святого Луки".

00.30 Теннис. Международный турнир "Кубок Кремля".
01.05 Коллекция 1 канала. Х/ф "Бесы".

КАНАЛ "РОССИЯ"

9.00 Лукоморье.
9.25 Мультфильм.
9.45 Товары - почтой.
9.55 Мак и Матли.
10.20 Российское бюро путешествий.

10.55 Устами младенца.
11.20 Шаг за шагом.
11.30 Присяга.
12.00 Вести в 11.

12.15 Ретро-шлягер.
12.45 Человек на земле.
13.10 Книжная лавка.
13.40 Телетheater.
14.05 Проще простого.
14.35 Теннис. "Кубок Кремля".

15.05 "Золотые годы", 2 с.

БУРЯТСКОЕ ТВ

15.55 Мультфильм.
16.05 День качества.
16.30 Панорама Бурятии.
17.15 К Дню милиции.

17.45 Примите поздравления...
18.15 Буряад орон.

КАНАЛ "РОССИЯ"

19.00 Вести.
19.20 Любимые комедии. Х/ф "Чокнутые".
21.00 Теннис. "Кубок Кремля".
23.10 Сам себе режиссер.

23.45 Рек-тайм.
24.00 Баскетбол. Чемпионат Европы среди клубных команд.

01.00 Вести.
01.35 Х/ф "Наваждение".
03.10 Адамово яблоко.

"АРИГ УС"

16.00 "Еноты".
16.30 "Супербой".
17.00 Вкусно, очень вкусно.
17.10 Ток-шоу "Профессия": книгоиздатель.

18.05 Благая весть.
18.35 "Антонелла".
19.25 Нон-стоп лист.
19.35 Телеигра "Деньги? Деньги... Деньги!".

20.25 Музыкальный подарок.
20.40 "Новая волна", 5 с.
21.25 6 новостей.

21.30 Нон-стоп лист.
21.40 Х/ф "Кто подставил кролика Роджера?".

23.20 "Специальный отдел": "Стоять и не сдаваться".
00.20 Дорожный патруль.

"ТИВИКОМ"

12.00 Анонс. Муз. канал.
13.00 Сегодня.
13.20 Сериал "Детективы Д.Х. Чейза".

14.10 Х/ф "Передышка".
15.45 "Чудесные годы".
16.10 Мир кино: "Последнее испытание любви" (США).

17.40 Доктор Угол.
18.00 Мир кино: "Великолепный".
19.30 Анонс. Муз. поздравления.
20.20 Телегазета.

20.30 Герой дня.
21.00 Мир кино: "Допинг для ангелов".

22.30 "Дерзкие и красивые".
23.00 В. Леонтьев: "По дороге в Голливуд".
24.00 Сегодня.

00.35 Муз. канал.

"ОТБ"

9.00 Мультфильм.
10.00 Реклама. Х/ф "Город мастеров".
11.20 Русский музей (фильм 2).

11.50 Реклама. Х/ф "Новые времена".
13.20 На пути к школе.
13.40 ТВ-ателье. Уроки кройки и шитья.

14.00 Русский музей (фильм 3).
14.35 Реклама. Х/ф "Белорусский вокзал".

16.15 Хочу все знать.
16.25 Ералаш.
17.00 Сила и красота.
17.30 Клип-презент.
20.00 Реклама.
20.05 Русский Израиль.
20.30 Мы за все в ответе.
21.00 Реклама. Х/ф "Стой! Не то мама будет стрелять".
22.25 Осень в лесу.
22.35 Реклама. Х/ф "Оскар".

9, СУББОТА

КАНАЛ "ОРТ"

8.55 Х/ф "Кукарача".
10.25 Мультфильм.
10.45 Домашняя библиотека.
11.00, 16.00, 01.10 Новости.

11.15 Слово пастыря.
11.30 Пока все дома.
12.10 Утренняя звезда.
13.00 Служу России!

13.30 Играй, гармонь любимая!
14.00 Русский мир.
14.30 Подводная одиссея команды Кусто.

15.25 Смехопанорама.
16.20 "Возвращение на остров сокровищ", закл. серия.
17.10 Звезды оперы.

18.00 Мультфильм.
18.20 Парижские тайны Эльдара Рязанова. Зиновий Пешков (передача 2-я).
19.00 Один на один.

19.30 Счастливый случай.
20.20 "Корона Российской империи, или Снова неуловимые", ч. 2.

21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Времечко.
22.40 Детектив "Черный принц".
00.35 Теннис. Международный турнир "Кубок Кремля".

01.30 "Серенада солнечной долины" в фильме "История Гленна Миллера".

КАНАЛ "РОССИЯ"

9.00 Вести.
9.15 Х/ф "Осенние колокола".
10.30 Мультфильмы.
10.45 По вашим письмам.

11.15 Книжная лавка.
11.30 Грош в квадрате.
12.00 Вести в 11.

12.15 Здоровье.
12.30 Доброе утро!
13.00 21-й кабинет.
13.30 Анонимные собеседники.

13.55 Проще простого.
14.25 Теннис. "Кубок Кремля".
14.55 Ничего, кроме.
15.10 Де-факто.

15.35 Сад культуры.
16.00 Футбол без границ.
16.30 У всех на устах.
16.45 Империя игр.

17.35 Балет "Карамзовы".
18.30 Теннис. "Кубок Кремля".
19.00 Вести.
19.20 Теннис. "Кубок Кремля".

20.45 Х/ф "Комедия строгого режима".
22.15 Субботний вечер с Филиппом Киркоровым.
23.35 Совершенно секретно.

00.30 Цирковая программа.
01.00 Вести.
01.35 Программа "А".

"АРИГ УС"

9.00 М/ф "Том и Джерри".
10.00 Детский сеанс: х/ф "Чудо с косичками".
11.25 Это мы не проходили...

11.50 Нон-стоп лист.
12.00 Сериал о природе "Дикая природа Австралии".
12.55 Х/ф "Человек с бульвара Капуцинов".

14.45 Шоу "Пальчики оближешь".
15.15 Х/ф "Гостья из будущего", 1, 2 с.
17.35 Нон-стоп лист.

17.45 Вы - очевидец.
18.15 Благая весть.
18.45 Сериал "Вавилон-5", 16, 17 с.
20.25 Музыкальный подарок.

20.40 Нон-стоп лист.
20.50 История государства Российского: х/ф "Ярославна".

- королева Франции".
22.20 Назло рекордам.
22.45 Х/ф "Фантомас".
00.30 Жизнь - игра.

"ТИВИКОМ"

9.00 Анонс. Муз. канал.
10.00 Энциклопедия чудес.
10.30 Программа для детей "Улица Сезам".

11.00 Сериал "Дети против монстров".
12.00 "Тарзан".
12.30 Времечко.

13.00 Сегодня.
13.20 "Чудесные годы".
13.45 Сериал "Детективы Д.Х. Чейза".

14.30 Мир кино: "Двойник" (США).
16.00 Школьное ТВ.
17.00 Анонс. Сериал "Боишься ли ты темноты?".

17.30 Футбольный клуб.
18.00 Муз. поздравления.
18.50 Телегазета.
19.00 Концерт "Великие и неповторимые".

19.40 Доктор Угол.
20.00 "ТИВИКОМ" представляет "Автоэкспресс".
20.30 Наше старое кино: "Бег", 1, 2 с.

24.00 Сегодня.
00.35 Эротические шоу мира.

"ОТБ"

9.00 Мультфильм.
10.00 Океан нуждается в защите.
10.20 Реклама. Х/ф "В 6 часов вечера после войны".

11.55 Русский музей (фильм 4).
12.20 Блок Нот.
12.35 Реклама. Х/ф "Чокнутый профессор".

14.15 ТВ-ателье. Уроки кройки и шитья.
14.40 Хочу все знать.
14.50 Русский музей (фильм 5).

15.20 Реклама. Х/ф "Избранник".
16.50 Часы Карла Линнея.
17.00 Клип-презент.

20.00 Реклама.
20.05 Русский Израиль.
20.30 L-клуб.
21.15 Промышленный канал.

21.45 Реклама. Х/ф "Безумие короля Георга".
23.30 Музыка на канале.

"3 КАНАЛ"

18.00 "Судьба принцессы", ч. 9-я.
18.30 Х/ф "Двое: я и моя тень".

10, ВОСКРЕСЕНЬЕ

КАНАЛ "ОРТ"

7.00 Телеутро.
10.00, 13.00, 16.00, 19.00, 01.45 Новости.

10.15, 19.20 "Новая жертва".
11.00 Чтобы помнили...
11.40 Пока все дома.

12.15 Мультфильм.
12.30 Утренняя почта.
13.10 В эфире ГТРК "Мир".
13.55 Х/ф "Рожденная революцией", 1 с.

15.00 Мультфильм.
15.15 Брэйн-ринг.
16.15 Монетный двор.
16.20 "Космические спасатели лейтенанта Марша".

16.40 Муз. программа.
17.10 Улица.
17.40 "Карин и ее собака".
18.05 Действующие лица.

18.30 Вокруг света.
20.10 Человек и закон.
20.40 Концертная программа к Дню милиции.
21.45 Спокойной ночи, малыши!

22.00 Времечко.
22.50 Детектив "Версия полковника Зорина".
00.35 Теннис. Международный турнир "Кубок Кремля". Финал.

01.20 Американский футбол.
8.00 Утренний экспресс.
8.25 По дороге на работу.

8.35 Мак и Матли.
9.00 Вести.
9.15 Спортлото.
9.30 Утренний экспресс-2.

10.00 Ретро-шлягер.

10.25 Дорогая редакция.
10.50 Мультфильм.
11.20 Новое пятое колесо.
12.00 Торговый дом.
12.15 Товары - почтой.

12.25 За околицей.
12.40 Автограф.
12.45 Товары - почтой.
12.50 Палиха-14.

12.55 Магазин недвижимости.
13.00 Вести.
13.20 Х/ф "Западня", 1 с.
14.30 Лукоморье.

15.00 Детские новости.
15.15 Теннис. "Кубок Кремля".
15.45 Блокнот.
16.00 Вести.

16.20 Шаг за шагом.
16.30 "Темная" для Н. Бетанели.
16.45 Бесконечное путешествие.
17.15 Музыка всех поколений.

17.35 Волшебный мир Диснея.
18.30 Теннис. "Кубок Кремля". В перерыве - 19.00 - Новости.
21.05 К-2 представляет.

22.00 Зеркало.
22.55 У Ксюши.
23.35 Товары - почтой.
23.45 Лучшие игры НБА.

"АРИГ УС"

9.00 Мультсериал "Омер".
9.55 Сериал "Флиппер-2".
10.45 "Дикая природа Австралии".

11.50 Нон-стоп лист.
12.00 Док. сериал "Королевский репортаж: члены британской королевской семьи".

12.50 Шоу Бенни Хилла.
13.20 Х/ф "Пядь земли".
14.45 Музыка кино.
15.00 "Гостья из будущего", 3, 4 с.

17.20 Ток-шоу "Сделай шаг".
18.05 Благая весть.
18.35 Нон-стоп лист.
18.45 Благотворительный концерт, посвященный детям, пострадавшим при катастрофах и войнах.

20.15 Музыкальный подарок.
20.30 История государства Российского: х/ф "Александр Невский".
22.20 Шоу Бенни Хилла.

23.20 Х/ф "Фантомас разбушевался".

"ТИВИКОМ"

9.00 Анонс. Муз. канал.
10.00 Энциклопедия чудес.
10.30 Улица Сезам.

11.00 "Дети против монстров".
12.00 "Тарзан".
12.00 "Чудесные годы".

13.25 Сериал "Детективы Д.Х. Чейза".
14.05 Х/ф "Узник замка Иф", 1, 2, 3 с.

17.50 Дог-шоу.
18.15 Анонс. Муз. поздравления.
19.00 Телеигра "100 к 1".
19.30 Телегазета.

19.40 Док. сериал "Криминальная Россия".
20.15 Мир кино: "Рыба-убийца" (Бразилия - США).

21.50 Телегазета.
22.00 Намедни.
22.45 Куклы.
23.00 Мир кино: "Без компромиссов" (США).

"ОТБ"

6.30 Теледом.
7.20 Суурьян (Новости на бур. языке).
7.30 Старый парк.

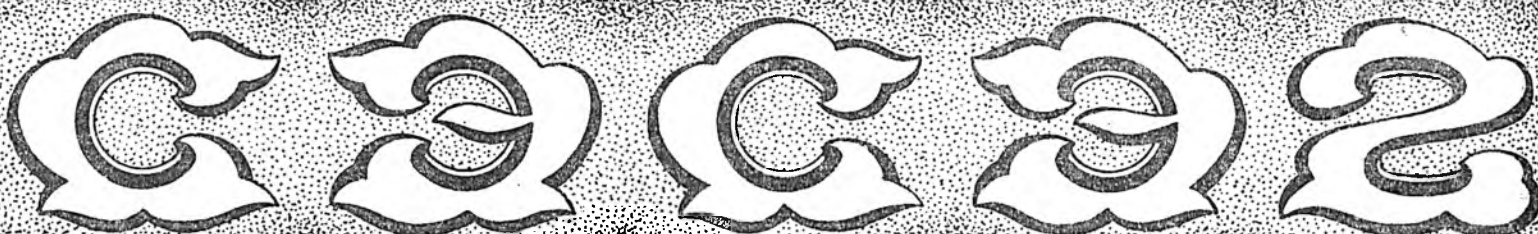
8.00 Азбука земли.
8.15 Мультфильм.
8.35 Русский музей (фильм 6).
9.05 Реклама. Х/ф "Бес в ребро".

10.25 Хочу все знать.
10.35 Реклама. Х/ф "Каспер".
12.20 Вселенная художника.
12.50 Реклама. Х/ф "57-й пассажир".

14.20 Англо-американская школа.
14.40 Мультфильм.
15.00 Тайна заветных трав.
15.35 Реклама. Х/ф "Господин Ошибка".

"3 КАНАЛ"

17.15 Клип-презент.
20.00 Двадцать ноль-ноль.
20.30 Ваше право.
20.55 Х/ф "Схватка".

Шухала асуугал

Аборт гэж юун бэ? Тэрэнэй хойшлонгууд хэр аюултайб? Хайшан гэж тэрэнхээ зайсахаб?

Худхалхатай, хуймаатай мүнөө сагта эдэ шухала асуудалнуудта бүришье анхархаяа болишоһон янзатайбди. Гэхэ зуура үбшэ зоболон үзэнгүй, ходоодоо элүүр энхэ ябаха гэбэл, тэдэндэ тусгаар анхарха, хайса бодожо үзэхэ ёһотойбди. Аборт гэшэмнай операци ха юм. Тиимэһээ бөөе гамнахые мэдэдэггүй эхэнэрнүүд өөртөө хэды ехэ хохидол ушаруулнаб?

Тиимэһээл мини-абортнууд үсөөржэ болоохаш. Гэхэ зуура олонхи эхэнэрнүүд бага болзортой хээлиие тодорхойлохо эгээн үнэгүй, эгээн бэлэн арга тухай мэдэнгүй. Энэмнай юун бэ гэхэдэ, суперстрип-тест гэжэ нэрлэгдэдэг индикаторна зурууд болоно. Тэрээгээр гэртээ 5 минутын туршада өөрыгөө шалгажа, хээлитэй болоһоной тэмдэг шээһэн соо тодорхойлохо аргатайт.

Россин Федерациин Элүүрые хамгаалгын министерствэдэ 1996 оной июлийн 5-да шэнэ захиралта (N242) абтаа. Тэндэ иигэжэ хэлэгдэнэ: "Элдэб тестнүүдэй, ультра-абяанай аргаар эртын хээлиие тодорхойлоһоной удаа (бээдэнь хоро хүргэхэгүй

ХАЙРАН БЭЕЭ ГАМНАЖА БУРАЯЛА

1987 онһоо хойшо бага хээлидэ вакуум-аспираци хэгдэдэг болонхой. Мини-аборт хадаа эхэнэрэй бөөе гамнаха, дүмэхэ шэнэ арга гэжэ тэмдэглэлтэй. Бүхы дүрим заабариенё нягтаар сахибал, барагаар үнгэрдэг юм. Тийгэбэшье, иимэ операци хүүлэхэгүйн тула контрацептив хэрэглэжэ, хээлитэй болохогүйе оролдохо шухала. Манай республикадахи байдал хараад үзэе. Байгша оной 8 нарын туршада 7202 аборт хэгдээ. Тэрэ тоодо хуулийн наһа хүрөөгүй 152 басагад операцида ороһон байна. 1995 оной энэл хугасаа соо 7382 аборт тоологдоо. Тийхэдэ 1995 оной 6 нарын туршада 3585 мини-аборт хэгдэһэн наа, 1996 оной энэл үеые харахада, тус тоо доошолжо, 1996-да хүрэн байха юм. Эгээн хорогүй гэжэ тоологдодог мини-аборт бусадта орходоо, үсөөн хэгдэдэг байшана. Нүүлэй үедэ иимэ операци хэлгэ үнэтэй болоо. Мүн бага болзортой хээлиие ультра-абяагаар тодорхойлхын тула мүнгэн түлэгдэнэ. Магад

хаань) мини-аборт гэхэ гү, али вакуум-аспираци хэхэ. Иимэ операцида орогшод амбулаторидо 4 часай туршада байха. Ажал хэдэг эхэнэрнүүдтэ 3 үдэр амарха бюллетень үгтэдэг".

Ехэ болзортой (22-27 недели) хээли болжулха гэшэмнай аюултай операци гэжэ тоологдодог. 1995 ондо 8 нарын туршада хотын 356 эхэнэр иимэ операцида ороһон байна. 1996 оной энэл хугасаада тус тоо тэрэл хэмдээ үлөө гэжэ тэмдэглэлтэй. Харин республикын районуудта иимэ операци хэлгын 1,5 дахинаар дээшэлһэн (урдахи жэлдэ орходоо) ушар ханаа зобоно. Социальна болон медицинскэ талаһаа шалтагаануудай байбал, ехэ болзортой хээли болжуулагдадаг юм. Иимэ операци хойшолонтой байжа магадгүй гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй. 1996 ондо медицинскэ талаһаа элирүүлэгдэһэн шалтагаанаар операци хэлгэ 2,5 дахин олошороо. Хүндэ үбшэнгүүдтэ нэрбэгдэһэн

эхэнэрнүүдэй өөһэдүнгөө бээ тухай, мүн гэр бүлүнгөө ерээдүй тухай бодожо үзэдэггүйн халагламаар. Тэдэнэр хээлитэй болохохгүйн тула бээ нарин нягтаар абажа ябаха, бүхы заабари заршам сахижа ёһотойл.

Социальна шалтагаанаар операци хэлгэ түлбэритэ юм гэжэ хануулая. Энээнһээ урагша 26 недели хүрэтэр хээли болжуулагдадаг байһан наа, шэнэ захиралтын (N242) ёһоор 22 недели хүрэтэр болгогдонхой.

Медицинскэ аргаар хээли болжулха бүхы арга боломжонуудай байгаашье наа, зарим эхэнэрнүүд нюусаар (криминальна) аборт хэхээр заандаа. 1996 ондо юһэ нарын туршада республика дотор 37 иимэ ушар (21-ниинь Улаан-Үдэдэ, 16-ниинь

районуудта) элирүүлэгдээ. Харин элирүүлэгдээгүй ушарнууд олон ааб даа. Прибайкалийн райондо - 1, Селенгинскдэ 2 эхэнэр криминальна абортһоо наһа бараа.

Мүнөө дунда зэргэ 16,9 наһатайһаа наһихай ябадал эхилжэ, хээлитэй болоно гэжэ статистика харуула. Тэдэнэй олонхын хээлиие болжуулаха хүсэлтэй байдаг. Эндэһээл элдэб үбшэнгүүдһээ эхилээд, үри хүүгэдтэй хээээдэшье болохогүй аюултай ушарнуудта нуури табигданал! Энээнһие мэдэдэг, мэдэрдэг болохо гэшэ юунһээшье шухала.

Республиканска перинатальна түбэй гэр бүлэ түсэбэлгын таһаг.

Галина РАДНАЕВА

НАМДА

АТААРЖАХАЙТ

Зүүдэндээшье бэшэ, бээерээ эндэ нарын толоноор Сонхын шэлье уралаараа тэмтэрэн, юушьеб шэбэнэнэб. Зүрхэ сэдхэлэйнгээ сохидол шагнан үүрэй толоноор Сэнтэһэн шэлдэ хэнэйшьеб нэрые хургаараа нилэнэб. Сэсэгэй шүүдэртэл хасар дээгүүрн нүлимсамни горхолжо, Дуранайм ольһон дүлэтөөд, эбхэрээд, жэрбен дуулана. Хасар дээрээ туданан гэрэлэй туяа хаража, Дүлэндэл дурандаа зобоод, жаргаад, доосоом уярна. Одоо эндэ дурандаа ногтожо зобошоо гэжэ, Тархья нэжэржэ, ханаа алдан, хайрлажа байлайт, Олоной дундаһаа илгаран ерэхэн Одоо золгоод, Дурандаа уйлажа нууһан минни жаргалда атаархайтай.

ЖЭНГИРШЭХЭЛ

НЭМ

Үдэр бүрини уулзалга бэдэрһэн сэдхэлэй далайда Нэгэн мүнхэ долгин болоод шамтаяа хульбэрдэг наа. Уула, тайгын сэнхир орон - бугын нютагта Наһанайш мүнхэ наран боложо нэгэтэ мандадаг наа. Хадаһаа унаһан хүүюур унаһан хологон болоод, Баярайш түлөө, золонин түлөө сасагтахал нэм. Хэнээлһэн сэгсэгэй буурсаг соо хонхо болоод, Бархан уулын мүйлһэний хайлатар жэнгиришэхэл нэм.

ШИННИБ

Шинниб гэжэ шэбэнээд, Шинни бэшэдээ зобоноб. Минниш гэжэ тэбэрээд, Минни бэшэдэш гажарнаб. Сэдхэлтэсэ гэнтэ зүрилдөө, Хахасая гээлһи, бү өлгө, Зүрхөөрөө гэнтэ жүтөөрхөө, Хэнниешьеб дурдабалн, хүдис, Гэнтэ шамаяа үгылхэдөө, Гасалан гэшье ойлгоноб. Уулзаханье, дуудаханье эрхэгүйдөө, Өөрыгөө үзэн яданаб. Шинниб гэжэ шэбэнээд, Шинни бэшэдээ зобоноб. Минниш гэжэ тэбэрээд, Минни бэшэдэш гажарнаб.

ПЕРИНАТАЛЬНА ТҮБТЭ ХАНДАГТЫ. ХЭРБЭЕЭ:

Хээлитэй болохогүй асуудалнуудтаар һонирхобол...	Контрацептивүүд тухай мэдэхэ гэбэл...
Тусхай литератураар һонирхоо наа...	Эгээн өөртөө таараһан контрацептив шэлэжэ абаха гэбэл...
Элдэб халдабарита үбшэнһөө, тэрэ тоодо СПИД-һээ хайшан гэжэ нэргылхэ тухай мэдэхые хүсэбэл...	Хээлитэй болоһонһоо тодорхойлохо гэбэл...
Гинекологой зүбшэлэй хэрэгтэй болоо наа...	Хээлиие болжуулахаяа наһабал...
Түрэлхидтээ, нүхэдтээ үгээ ойлголсожо ядабал...	Секс тухай мэдээсэл абаха гэбэл...

Хаяг: Улаан-Үдэ, проспект Строителей, 2
(47-дохи квартал) тел. 7-17-29; 3-74-95

"Манай буряад эхэнэрүүд гэжээ... Хашаагаа хулиаа нязалжайл хэбтэхэ даа. Мүнөө, юрэдөө, ондоо болоо юм бэшэ ха гү?" гэж, бэшэһээ юм гү, али намһаа гү, харюу хүлээһэндэл хараад абаал. Тимэ яриа түрүүншье дуулагнаа нэм. Хоца Намсараев нилээд шог үгтэй, хоорүү хүхиюуһээ гадна холшортойшье үбгэн байһан гэлсэгнэ. Тээд тэрэ хэзээ, хаана, хэндэ тиигэжэ

бэсын мэдэрэлнүүдшье ульһатайханууд. "Новая жергва" гэжэ фильм хаража хууһан 80 наһатай хүгшэн хая: "Хашартай саашаа, яатаргаа таалалдааг юм агшаб, дурамгүй!" - гэбэл. "Ородууднай баһал ингэжэ байгша бэшэ гү?" - гэхэдэм, "Эдэндэл адляар хазалдажа байгшагүй даа", - гэжэ шангарбал.

зүбшэжэ үзөөд, һониной хуудһануудта гараа ёһотой гээд ханагдана. Олон хамгадтай эршүүл тухай бодомжолходоо, буряад зонийнгоо тоо олошоруулхаяа ханаһыень бү мэдэе, маргамаар. Харин эхэнэрүүдтэмнай эршүүлэй хүртэхгүйнь баһа нэгэ асуудал болоод байдаг. Хуули бусаар харанхы холбоо тогтоонхаар, хуулиа болгоо хаа, яаха юм

БҮДЭН ЭРЭЭ НЭНТЭЖЭ ДУЛААСУУЛАТ ЛЭ...

Ажауужа байгаа сагайнгаа үри бэснүүд хадаа тэрэл сагтаа таарамаар ажаууул саашань. Ингэжэ хэлэхэдэ, би, сэхэнэ хэлэхэдэ, секс тухай гэрэлдэдэг болоо гэхэ агаартай. Зай, хараад үзгт даа. Мүнөө үедэ хэлбэгдэн гарадаг бүхы шахуу газет, журналуудта энэ хэлэһинэ тухайни материалнууд зам хуагүй элбэгээр толилогдоно. Ажлахада, ямаршье наһанай үн тэрэниие уншана, нонирхоно. Наһатайшуул хибүүдһээ шюужа байжа, хаашуул эхэ, эсэгһээ шюужа байжа уншана. Далаад наһанай үгтэдэй, арбаад наһанай үгтэдэй дээр дорһоо эгээл тиихэ "һонинтой" газетһинүүд гарана гэлсэгнэ. Тимэһээ шюужа, хабшажа байжа уншанхаар, хүмүүжүүлгынгээ асуудалые ондоо оор эхидхэжэ, ондоо оор байруулан зохёоходо болохо байна би.

Секс тухай темэдэ хоорлодоо үзэхэ гэхэн һэдлэгһин нэгэ нийэ тухисэтэй. Банба. Тэмэндэ хэдэн эршүүл (бурядууд ааб даа) сугларанхан, үлөөхи хахад, шэлтэне задланхай һэн бэлэ, амаргүй ойлгойнууд, дорюун юумһинүүд секс тухай хоорлодоо хэе боложо һуубал. Энэнтэй тэрэлтэй, нийэ тиймэ яһанай эхэнэрүүдтэй дүгэ байһанаа бэе бээдэ хооролгоодон, худал үнөөр хубхэг-хубхэг өнөөдөдөл. Ингэжэ зуураа нэгэниинь:

хэлэһэн байгаа юм, бү мэдэе, али, юрэдөө, тэрэнэй мэдээжэ нэрээр хэлэгдэһэн үгэнүүд гү?! Ариухан Должодой образые бүгдэ ханана ёһотойди. Авторай оёрын тон дуратай героини гэлсэхэди. Ариухан Должод Сэдүүгэй Сэрэмил хоёрой инаг дурые тиймэ үншнэмэ хайханаар, атаархама гоёор харууһан Намсараев буряад басагыне (эхэнэрие) тиигэжэ доромжолон хэлэхэ байгаагүй ёһотой гэжэ ханахаар юм.

Тиигэбэ яабашье хаань, хүйтэн эхэнэр гэжэ байдаггүй, харин шадабаригүй эрэ байдаг гээд бүхы литература бэшэһэ бэшэ гү, уншаха, шудалха хэрэгтэй гэжэ тэдэ эршүүлдэ хэлэхэ байһан аад, арбан шүдөө хам барилтай болоо һэн даа. Тэдэнэй архинь ехэдэжэ байгаа һэн.

Үншнэнь хэлсэхэ болоо хаа, дээрэ хэлэгдэһэн үгэнүүдэй удханы тон зүб гэе. Эхэнэр хүн гэһинэһан мэдээгтэй ороһон, оёо мяхан бэшэ бшуу. Энэмнай тон нарин инструмент гэһинэ. Тэрэн дээрэ наадажа шадаха хэрэгтэй. Харин наадахын урда һани бэлэхдэл гараха шухала. Тиигэгүй һаа, хожом ойронь хүрэхын аргагүйнгоор эбдэжэ болохот. Онгохоор.

Һүүдэн үедэ телевизорээр Мексикэ, Бразилин олон сериал фильмүүд хараһади. Геройнуудын ондоохонууд аабза. Сэдхэхэһинь болон гол

Эдэмнай тээд ондоо шуһанай зон гүб даа. Бразилинууд, - гэхэдэми, "тай саашаа, ямар аягүй юм", - гээд, дуугайхан болоо һэн.

Үндэр наһатай хүгшэнэй ингэжэ хэлэхэнь буруу бэшэ. Тииһээ тиигэрээ бурядууд балай хүхэлдэжэ таалалдаагүй, толгойгоо үндрэлдэдэг, урал амаа халта дүтэлүүлэхэжэ, халуу амыа нилүүдэдэг гэһинэ аабзади. Тээд аба, эжыдэе, аха, эгшэ хүнүүдтээ үндүүлэхэдэ гоёл байгша даа.

Харин мүнөөнэй залуу хүрэг ондоо болонхой юм бээ. Тэдэнэрэй хургуули гараха гуламта элбэг даа.

Эрэ эхэнэр хоёр гэһинэ һайн танил, бэе бэеһээ эшэхэ, гайхахагүй ёһотой. Тээд бурядууд хитүү, бээ баринги хайнаабиди даа юрэдөө. Үлэ бираха бэшэ аад, дээрэлхүү зан гаргахадни. Тэрэ буруу гэжэ ханагдана. Бэе бээ һайнаар хангахын, һайндэрхээр, байр жаргалтайгаар уулзадаг байхын гулаа хоорондомнай байһан харагдаагүй хүшгэ һэхэтэй байха ёһотой даа. Ингэжэ ханагданаһье, тухайн литературашье бэшэнэ.

"Буряад үншэймнай" хуудһануудта "олон хамгад тухай" (августын 7-ной дугаарта) хоорлоонүүдэй болодог болонхойнь үндэһэтэй гэһинэ ха. Эхэнэрүүдэй эблэлэй эдбхитэд энэ хоорлодоо дэмы эхилээгүй, харин ооһэд дундаа

гэхэн һэдэлгэ байгаа ёһотой. Э.Гармаевагай хэлэһиние би тиигэжэ ойлгоо һэм.

Эрэ нүхэр ханигүй эхэнэрүүд үнэхөөрөө олон болоо. Архинша, тамхинша үбгэтэйшүүлэе мүн лэ тэдэнэй тоодо оруулхаар. Архинша эрэ нэгэл айбала ааб даа. Тэрэ хоёр хамганһаа байха гансаашье бирадаггүй байһан байха.

Мүнөө тохёолдожо байгаа ажабайдаламнай гэр соо байһан эршүүлдэ үүргэ ахир лэ боложо байна даа. Эхэнэрүүд лэ гол түлэб наймаа хэнэ; тиигээ һэн хойноо мүнэн эхэнэрэй гарта - тэрэ эзэн. Байра байдалаа зохёоно, үхи хубүүдээ хүмүүжүүлнэ. Харин эршүүлнай газет, телевизор хараад лэ буудар һүүдэр боложо байна. Тиигэбэшье хаань, ажабайдал үргэлжэлхэ, уг залгамжалха ёһотой. Тимэһээ эршүүлнай бүһөө шангаар татажа, минаагаар бээе шабхуурдууһандаа, ульгам хүнгэн боложо, буряад ульһатайхан бээдэ бидэнэрээ нэгэжэ дулаасуулаг лэ! Тиигээд лэ байгаа хаань, баглаа сэгсгэл бадаржа, бадма сэгсгэй үнгтэй шуһамнай бүхн бэеымнай худалнуудаар бурылан байха бэшэ аа гү? Буряад эхэнэртэ Европай эхэнэрһээ онсо ондоо хандалга хэрэгтэй юм шуу. Та юун гэжэ ханаһан?

В. НАЙДАНОВА.

ТАНИЛСАЛГЫН

56 наһатай, түбшэн даруу зантай, ахалагша бухгалтераар хүдэлжэ байдаг, городто ажаһуудаг эхэнэр 55-һаа 60 хүрэтэр наһанай зохид хүнтэй танилсаха хүсэлэнтэй.

Абн. 22

Хүдөө нютагай тамуужанда хүдэлдэг 48 наһатай эхэнэр 50-һаа 55 хүрэтэр наһатай, архи уудаггүй, тамхи татадаггүй хүнтэй танилсаха хүсэлэнтэй.

Абн. 21

41 наһатай, городто багшаар хүдэлдэг даруу номгон зантай эхэнэр 41-һээ 50 хүрэтэр наһатай зохид хүнтэй танилсаха байна.

Абн. 20

Архи уудаггүй, тамхи татадаггүй, үндэр бээтэй (178 см), 45 наһатай эрэ хүн саашадаа гэр бүлэ байгуулхаар 41 хүрэтэр наһатай эхэнэртэй танилсаха хүсэлэнтэй.

Абн. 19

Хүдөө нютагта ажаһуудаг 42-той эрэ хүн 40 хүрэтэр наһатай эхэнэртэй танилсаха хүсэлэнтэй.

Абн. 18

Октябрийн 3-най дугаарай "Танилсалгын буланда" толилогдоһон 16, 17, 19-нэй номертой соносхолнуудта бэшгүүд ерээ гэжэ дуулганади. Тиихэдэ 19-дхи номерой абонементдэ ерлэн бэшгэгтэ харюу нийэ хаягаар эльгээхэ:

Улаан-Үдэ, 42; а/я 6130.

Иймэ соносхолнуудые үгэхэ, мүн энэ толилогдоһон соносхолнуудта анхаржа, танилсаха гэбэл, бэшгүүдээ нийэ хаягаар эльгээгтэ:

Улаан-Үдэ, Каландаришви-ли 23, "Буряад үнэн", "Сэсэг".

ТААГААД ТУРШАЯЛШИ

1. Гэсрэй зурагуугаар найруулаата гарайһини уран хүрээ

2. Гүрэнэй шанда хүртэлхэй Галбай-Далхай тоонто нотогтай

Хэн бэ?

3. Дэбсэжэ хатаржа арадаа байрууһан Дуулажа ханхинуулжа гайдаар аяншалһан, Бага, Хёло нотогһаа дэгжэһэн Бараниие арамнайһан, эрхим солого хүртэһэн

Хэн бэ?

4. "А" үзэг эрдэмэй дэбсэжэ, Арьяа-Баала мүргэлэй найдал, Аба эхын одхон хүбүүн Алар холын Москвада байгша

Хэн бэ?

5. Мүргүй гоёор зурааша Манай хүбүүдэй дэбсэжэ, Монголоор нэрэ бэшэһинэ Манжа-Санжа сэбжэ

Хэн бэ?

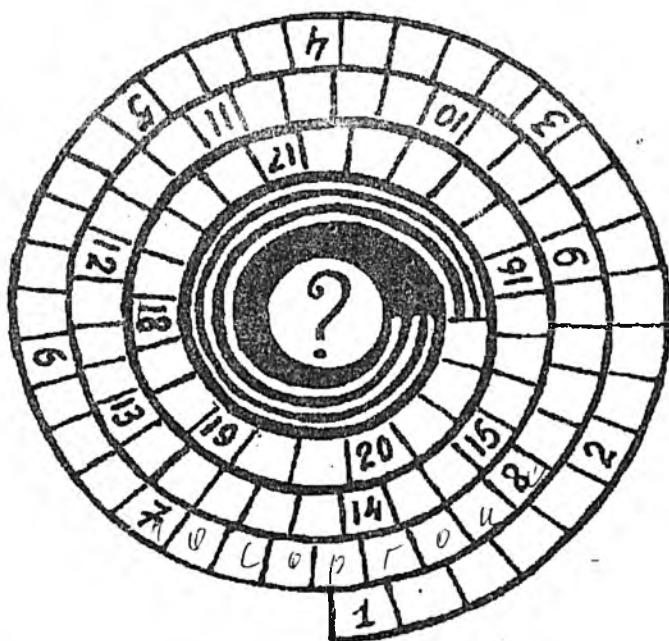
6. Түхэрэн сэбэрхэн шарайтай Түлэ хайхан үргэн талтай Түрүүлжэһинэ юбаа һаа, арагтай

Тоонто нотогтай суурхаа Буряадтай

Хэн бэ?

Владимир ВАНЧИКОВ зохёоно.

ЧАЙНВОРД

А.ЭРДЫННЭБЭ зохёоно.

1. Дасанай оройе шэмэглэдэг алтамал шаар. 2. Буряад арадай позгесса. 3. Гануун сагаан эдээн. 4. Бамбалзуур газар. 5. "Буряад басаган" гэжэ туужын герой. 6. Эмэ тэмээн. 7. Бүхы юумэндэ аһалдааг ургамал. 8. Тарбаганай нүхэн. 9. Наһажаал эхэнэртэ хандалга. 10. Зунай буряад гутал. 11. Хогшол, зоори. 12. Санскрит хэлэн, бэшгэг. 13. Эмээлэй гоёолто. 14. Мэнгэ. 15. Шуһые зүрхэнһөө бэсын органуудта тараадаг гол худанан. 16. Үртэһэн, тайрадаһан. 17. Эм домдо ородог шара сэгсэг (хообэригдэл адлихан болоһодог). 18. Ургамал (үхэр, хонин, ямаан, тэмээн, гээд нэрлэгдэдэг). 19. Сангай. 20. Ургамалай досоогоо хүнды энэ.

1. Ганжаар, 2. Раднаа, 3. Араа, 4. Манжа, 5. Тарбаган, 6. Санскрит, 7. Буряад, 8. Манжа, 9. Манжа, 10. Манжа, 11. Манжа, 12. Манжа, 13. Манжа, 14. Манжа, 15. Манжа, 16. Манжа, 17. Манжа, 18. Манжа, 19. Манжа, 20. Манжа.

ХАЮУ

Уншагшадай гуйлтаар

НЭРЭШНИ ЯМАР УДХАТАЙБ?

Сэндэма (түбэд) - элбэ шэдигтэй, сэгсэг ухаатай
Сэржэма (түбэд) - алтан шара
Сэржэмэдэг (түбэд) - алтан сэгсэг
Сэржэма (бур.) - һонор, нэргэлэн
Сэгсэма (бур.) - сэгсэг
Табхай (түбэд) - бэлитэй, уран бэрхэ
Тагар (түбэд) - сагаан эрэн гүрөөһэн
Тамара (сир.) - ишжир модон
Тамжид (түбэд) - һайхан сэдхэлтэй
Тарас (грек) - амар заяагүй, буһалгаа гаргаһа
Татьяна (грек) - зохёон байгуулаһа
Терентий (лата) - һалаха хандахагүй, хашарган
Тимофей (грек) - һүзэгтэй
Тимур (тюрк.) - түмэршэнги хатуу
Тихон (грек) - жаргал асаргаһа
Тогмид, Тогмид (түбэд) - мүнхэ
Трифон (грек) - баян дэлгэрээр ажаһууһа
Трофим (грек) - марятай
Түбэдэн (түбэд) - Будда бурханай хургаалтай
Тубчин, Тубшин (түбэд) - агууехэ, нашин
Тугут (монг., бур.) - түбэд яһатан
Туун, Түдэл (түбэд) - эди шэдигтэй, бар хүсэгтэй
Түдэн (түбэд) - шалга бээтэй, һүр ехэтэй
Түмэн (бур.) - арбан мянга
Түшенил (монг.) - түшэмэл, амбан
Тушин (түбэд) - эди шэдигтэй
Туяна (бур.) - наранай туяа гэрэл
Убани (лапза) - тангариг абаһан
Удбал, Удбыл (лапза) - лотос сэгсэг
Улзыжаргал (бур.) - жаргал
Улзытэ (бур.) - жаргалтай
Уржан, Уржима (түбэд) - гитим
Фанна (грек) - ялазлама
Федор (грек) - бурханай үршөөлтэй
Филипп (грек) - мориндо дуратай
Хажид, Хажидма (түбэд) - хүхэ

гэнгэрини хүгжэмшэн
Хайдаб, Хайдан (түбэд) - сэгсэг ухаатай, нашин
Ханда (түбэд) - гоё бодолнуудта эзлэгдэһинэ
Хандама (түбэд) - огторгойгоор ябаһа
Хубита (бур.) - оорын хуби заяатай
Хоншгэ (бур.) - жаргал, энхэ тайбан байдал
Цыбегмид (түбэд) - ута наһатай
Цыбен (түбэд) - эзэмдэгшэ, засаг баригша
Цыбик (түбэд) - мүнхэ, хэтэдэ амиды
Цыбикжан (түбэд) - мүнхэ наһатай, бурханай хамгаалалатай
Цыден, Цыдендамба (түбэд) - хүндэтэй мэндэ амар
Цыдын (түбэд) - амидарал олгогшо
Цымжид (түбэд) - хүхиюун зугаатай
Цынгэ (лапза) - арсалан
Цындима (түбэд) - сэгсэг ухаатай
Цынелма (түбэд) - арьбадхаһа
Цыремжит (түбэд) - жаргалтай, ута наһатай
Цырен (түбэд) - үндэр наһатай
Цырендаһин (түбэд) - удаан ажаһууа, жаргал эдлэхэ
Цырендулма (түбэд) - Сагаан дара эхын наһатай
Цыренжан (түбэд) - хамгаалалтай, үршөөлтэй
Цэнэл, Цыпыл (түбэд) - наһа угдахаһа
Цырема (түбэд) - аргалаһа, эмшэлэгшэ
Чагуур, Шагдар (түбэд) - хатуу шалга, бата бэхи, эбдэршгүй
Чимит (түбэд) - мүнхэ
Чимитдоржи (түбэд) - мүнхэ наһанай амаз
Чойжин, Чойжон (түбэд) - шажан мүргэл хамгаалаһа
Шагжи (түбэд) - гарай гэмдэг
Шираб, Ширап (түбэд) - уридшалан гаадаг, зүндэдэг.

"Сэнхир хадаг", "Долоон үнгэн голоног" гэхэн номуудыг уншагшадтаа бэлэглэсэн нэвт Матвей Чойбонов энэ шэнэ согсолбори соогоо ариун тоонго нотаг, дорюундуута инаг дуран, сарюун һүдэтэ эхын энхэрэл, үнэн этигэлтэ үзэл бодол тухай найруулан бэшэбэ гэжэ номой тайлбари үгтэнэ.

Мүнхын аршаанай
Мүнгэн дунгал
Мүшэтэ огторгойн
Бурхадый хайрал.
Мүнгэлиг наһанайм
Тунгалаг наһал
Миний жаргалай
Эхин шатал.
Замбуулин дайдын

МҮНГЭН ДУНГАЛНААНЫ ХҮРТЭБЭЛДИ...

Замуудай эхин
Залуу наһанайм
Эбхэрээ долгин.
Үншэн зүрхэнэйм
Үнэн үгэ
Үеын үедэ

Уладтаа мүнхэ, -
гэхэн шүлэгээрөө автор номойнгоо эхин нюур уншагшадтаа дэлгэжэ, мүнхын аршаанай мүнхэн дунгалаар мүнхэ юртэмсын хүн түрэлтэниие ариудхаба. Дэлгэр сэдхэлэйнь үгэ бүхэн үеын үедэ уладтаа мүнхэ байханы эли: мүнхэтэ огторгойн бурхадый хайра ха юм даа. Иимэл хадаа шүлэгүүдэйнь үйлэ бүхэн уншагшадый сэдхэл даамгай шэнэ оньхоор жэгнэнэ, шэнэ бодол мэдэрэлдэ абтана.

...Миний ухаан -
молор сагаан сэдхэлэйм
дээжэ,
миний ухаан -
элинсэгүүдэйм буян хэшэг
даа.

Миний ухаан -
мүндэлөө наһанайм
мүнхын аршаан гээшэл даа.
Юртэмсын юрын боро
бодолтой буян хэшэгэй харгы
эхэ зааха заяатай, мүнхын
аршаанаар ариудхажа, ада
баршадаамай сүлөөлхэ
заяатай байханаа шүлэглэн
хооронэ ха юм.

Далай багшынгаа хүрэгтэ
мүргэжэ һуунаб,
Далай үргэн сахюусандань
шүтэжэ баясанаб.
Дарамсала хото
нюдэндэмни харагдана,
Дайдын холохоо хүсэлэн
сахюусанууд юулэнэ.
"Ум дари, дудаари
дүри суухаа.
Ум маани бадмэ хум,
Ум ямандага хум пад
умаа хум!!!

Буянга мүрөөрнь дахажа,
Бурхан багшын шаби болооб.
Ариухан сэдхэлэйнь
нажаажа,
Арад түмэндөө найдал
олооб...

гэжэ автор багшадаа мүргэжэ,
бурхан багшын шаби болооноо
тодо һонор үгэнүүдээр хэлэнэ.
Үнэхөөрөөшье, олон түмэн арад
зоцдоо энэрхы зөөлэхэнөөр
хандажа, ада баршадаамай
налгажа, ариун замда үдэшдэг
гээшэбдаа хөөрхы үндэр түрэлтэ
гэгээн багшанай.

...Нютагаа, арад зоноо,
нүхэдөө хайрлаарай.
Нарайхан хүүгэдэ, наһатай
зониие бурхан мэтэ
һанаарай,

Энэхэн наһандаш
хүртэхэ баяр асарха,
заалгүй асарха.
Энэхэн наһыеш
сэнхир хадагаар угтахы,
заалгүй угтахы...

Поэт иигэжэ хүн бүхэндэ
хандана. Амитан бүгэды
хайрлабал, ашатын буянда
заабол хүртэхэш гэнэ ха юм.
Мүнөө иимэл сүбэй сагта энэрхы
сэдхэлтэй, амитан бүгэды
хайрлажа, буян үйлэдэхэнөө
бэшэ үрэтэй юмэн үгыл ха юм.
Бурханайнгаа орондо
Бусаба ха юмши даа,

хөөрхэмни.
Буянай замда хүбүүгээ
гаргажа

шадааш.
Тэнгэринн одооор
сахилгаан - хаанай
нюрганда

Толорон үзэгдэдэг хаа яахан
шарайшни.

Мүнхын зула
урдаа хүгдэжэ баринхай,
Мүнгэн шүүдэрээр
Үүрэй толонооршье

үнгэрнэш, -
гэхэн мүнхүүдээр ашата
эжыдэ хандана.

Автор 3 ном соогоо эжыдээ
зорюулажа, үргэн сээжхэнэ үндэр
үгэнүүдээр хандажал, уяржал,
үгтажал байдаг даа. Ухаансар
уншагшад, эжыдээ зориулһан
шүлэгүүдтэнь хандажа, сээжхэдэ
шэнэ бодол түрүүлжэ, хүнэй
үгтэһи наһанда эжын үүргэ
хэды сэнхир гэжэ ойлохоннай
лабтай. Саг хэлэй ошохо бүри
эхын дүрэ, нангин хургаалын
бүри эли тодо болодог байна:
"зүб даа!" гэхэ гэхэдэш, адлиш
хүн үгыл байдагынь харамтай.
Гансал хургаал, захяаен үринэр,
ашанартаа наһан дурсан, уяран,
үрэн дамжуулдаг гээшэбди.
Энэхэн наһандаш гансахан

эжышил дахин эрьежэл
ерэхгүйнь харамтайл. Эжы-
һээшн бэшэн: үри бэе, эд зөөри,
нүхэсэхэ нүхэр, нүхэд - булта
олдохо.

Миний эжы хэлэгшэ
һэн: "Эжы гээшэ ехэ үгэ юм.
Амиды бурхадтай сасуулха
ёһотой. Сэгнэжэ, сээрлэжэ,
шадахагүй һаа, эжы гэжэ
хэлэгшэйхэрэггүй, - гэхэн захяа
заабаринь миний бодолдо
бүхөөр хадуугданхай. Аша,
үринэртөө удхалан хэлэдэг
заншалтайб.

Хүндэтэ уншагшад, эжыгээ
хайрлажа, хүндэлжэ шадабалнай,
ашатын буян арьбадахал, үри
бэеын харгы ариун байханы
дамжаггүйд.

Матвей Рабданович үндэр
түрэлтэ багша, абарагша -
Олигой холын үндэртэ
Огторгойн зурагаар,
Олон түмэн мүшэдөөр
сэгнэжэ ябаһанаа...

оршолоной далайда буужа,
олон түмэн хүн түрэлтэнөө
абаралсажа, харалсажа ябанал
даа. Хүнэй бэе олоол хадаа хүнэй
заяанда үгтэдэг хубийнгаа
жаргал дүүрэн эдлэнхэй. Халуун
дуранай охиндошье абтаа. Үетэн
нүхэдөөш зохёолдоо дурсан
харалсажа ябанаа.

Юрын хүнэй мэдэрэлдэ
абтажа, шог зугаа дэлгэжэ, олон
уншагшаддаа хүхээнэ.

Долоон хоногой шүдхэрнүүд,
Домогто ороһон

шумуулнууд,
Салин хүлэгшэн
сарафангууд,
Сковорода тойроһон

тархаангууд...
Мархагар хамартай хүнтэй
тудабал,
Үргэе үргэжэ гарадаг бай.

Һарнагар хамартай хүнтэй
золгобол,
Уруугаа хаража үнгэрдэг
бай.

"Сэнхир хадаг" гэхэн ном
соонь элдин нотагтаа, зон
нүхэдтөө зориулһан
дуунуудын олоной дунда
эдэлжэ, урма баяр түрүүлнэ.
Жэшээнь, "Ноёхоной аялга",
"Тэбхэр сагаан табин наһан"
гэхэн дуунуудын ходоодо
эдэлжэ, арадайнгаа дунда
мэдэжэ болонхой.

Мүнөө шэнэ номойн мүнхэн
дууһануудһаа, мүнхын
аршаанһаань хүртэжэ
баясабади даа.

Р. ДАШИЕВА,
багша.

Агын һонин

УРАН ШҮЛЭГ, АЯЛГА ДУУН

Агын автономито округто һүүлэй үедэ
залуушуудда зориулагдан олон хэмжээ
ябууланууд эмхидхэгдэг болонхой. Эндэ жэл
бүри мүнөө үеын хатарай, дуунай конкурснууд,
спортивна нааданууд заншалта ёһоороо үнгэрнэ.
Залуушуудай үдэртэ зориулагдан фестиваль
үнгэрэгшэ зун Хүнхэр нотагга болоһон юм.
Эдэбхитэй хүнхэрэйхид мүн лэ эндэ бая
үнгэргэгдэнэ округтой залуушуудай уран
хайханай фестивальда хабаадаа.

Округ соогоо мэдэжэ "Ургы" гэхэн Хүнхэр
нотагай хатарай ансамбль (хүтэлбэрлэгшын
Н. Г. Бадмадоржиев) зоригтой хүхиутэйгээр
уран бэллгээ харуулаа. Монгол орон,
Владивосток болон бусад хотонуудар бэлг
шадабарияа харуулан артистнарай дүй дүршэл
жэл бүри мүлигдэнэ, абьяастай болоно гэжэ

тэмдэглэхээр. Хатарай конкурсдо хүнхэрэйхид
дахяад түрүү һуури эзэлэ.

"Магтаал" гэхэн фольклорно ансамблие олон
жэлэй туршада Согто-Хангилай соёлой байшанай
директор Ц. Ц. Цырендашиева хүтэлбэрилдэг
юм. Ургажа ябаһан үхибүүдтэ угайнгаа ёһо
заншал тон зүбөөр һайнаар дамжуулдаг согто-
хангилайхид "Арадай аман зохёол" гэхэн
конкурсдо үхибүүдэйнгээ түрүү һуури эзэлхэдэ,
үнэхөөрөөл баярлаа бээ.

"Уран гоёор уншалга" гэхэн конкурсдо
Хүнхэрэй дунда хургуулийн хурагша Баярма
Цыренова илаба.

Дуунай конкурсдо Могойтын районий Хара-
Шэбэрэй хургуулийн хурагшад уран хайханаар
дуунуудыг гүйсэхэжэ, түрүү һуурида гараа.

Е. ЦЫБЕНОВА.

Шатарай
һонин

ИЛЬЯ ЕЛСУКОВОЙ ДУРАСХААЛДА

Хоёр дахин Бурядай чемпион болоһон намтартай (1971,
1985 онуудта) Илья Елсуковой дурасхаалда зориулагдан
шатарар мүрысөөн Гусиноозерск хотодо түрүүшынхиз
үнгэргэгдэбэ.

Эндэ Улаан-Удын "Динамо" бүлгэмэйхид командаараа түрүү
һуури эзэлбэ. Эдэ хэд бэ гэхэдэ, спортын мастерта кандидадууд
Чингис Бальжиев, Эдуард Халудоров, Алексей Шагжиев ба хэдэ
дахин Шэтын областин чемпион болоһон, мүнөө БСМП-гэй
врач Елена Кирилова гэгшэд болоно.

Тиихэдэ Гусиноозерскын "Шахтёр" бүлгэм хоёрдохи һуурида
гараа.

СОКТО НАМЖИЛОВ -

УЛАСХООРОНДЫН ГРОССМЕЙСТЕР

Ереван хотодо үнгэргэгдэнэ XXXII Бүхэдэлхэйн шатарай
олимпиадын үедэ болоһон мүрысөөндэ манай нютагай хүбүүн
Согто Намжилов амжалтатайгаар хабаадаба.

Хальмагай Олимпиадин суглуулагдмал командын ахалагша тренер
Согто Намжилов уласхоорондын гроссмейстер гэхэн нэрэ зэргэдэ
хүртэбэ. Тэрэ Улаан-Удэ хотын эдиршүүлэй байшангай дэргэдэхи
шатарай кружогто ябажа, шатарай нюусануудтай танилсаһан
юм. Түрүүшын тренерынь Александр Михайлович Игумнов
болоно. Сокто Намжилов дүрбэ дахин (1979, 1989, 1990, 1992
онуудта). Буряад Республикын чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэһэн.

ОЛЗО ЭРХИЛЭГШЫН

ШАНДА ХҮРТЭХЫН ТУЛА

Максим Цыдыпов шатарта дуратай олзын хэрэг эрхилэгшэ
юм. Зониие шатарар һонирхуулхын, мүн тэрэниие хүгжөөхын
тула амаралтын үдэр "Огонёк" клуб соо блиц ба темпо
мүрысөөнүүдыг хэхэ гэжэ дурдахал оруулаһаа гадна, энэ мүрысөө
үнгэргэхын тула 1 миллион түхэриг тэрэ гаргашалба. Мүнөө
дээрээ гурбан тиймэ мүрысөөнүүд үнгэргэгдөөд байна.

Түрүүшын блиц мүрысөөнэй түгэсхэлэй хахад наадануудта 32
шатаршан, харин түгэсхэлэй нааданда 14 шатаршан хабаадаа һэн.
Эндэ Бурядай түрүүшын уласхоорондын мастер Тимур Иванов
10,5 очкотойгоор илаба. Хоёрдохи һуурида спортын мастерта
кандидат Баатар Самбуев, гурбадахи һуурида Эдуард Халудоров
гэгшэд гараһан байна.

Темпо мүрысөөндэ 38 хабаадагынын дундаһаа Баатар Самбуев
түрүүлжэ гараба.

Харин блиц мүрысөөндэ 16 наһатай эдир шатаршан Антон
Шомоев аха нүхэдөө "ахижа" абажа болохоор 14 очкоһоо 10
хахадые абажа, түрүү һуури эзэлһэн байна. Хоёрдохи һуурида
мэдэжэ шатаршан, спортын мастерта кандидат Владимир
Агафонов гараа. 3-5 хууринуудыг Бурядай шатарай ветеран,
Бато Мункуев, 14-тэй Илья Хахинов ба Бато Дашиев гэгшэд
хубааба.

1996-1997 онуудай дүнгүүдээр, бултанһаа олон очко абажа,
түрүүшын һуурида гараһан шатаршан - компьютерта, хоёрдохи
һуури эзэлэгшэ - гроссмейстерскэ шатарта ба часыда, гурбадахи
һуури эзэлэгшэ - шатарта хүртэхэ юм.

"ОГОНЁГ" МҮРЫСӨӨН

"Огонёк" клубай нээмэл мүрысөөн һаяхан үнгэргэгдэбэ. Эндэ
24 шатаршан, тэдэнэй тоодо 3 спортын мастерта кандидат
хабаадаа. Тиихэдэ 3 дахин Бурядай чемпион болоһон (1984, 1994
ба 1996 онуудта) спортын мастерта кандидат Владимир Ильич
Агафонов иалта туйлаа. Хоёрдохи һуури Константин Балхонов,
удаадахи һуури Чингис Бальжиев гэгшэд эзэлэ.

"РОССИН ХАХАД ФИНАЛДА ОШОХО МҮНГЭ ХААНААА ОЛОЛТОЙБ?"

Ноябриин 1-һээ 10 болотор үхибүүдэй амаралтын үедэ Шэтэ
ба Биробиджан хотонуудта шатарар Россин хахад финалай
нааданууд үнгэргэгдэхын. Шэгэдэ - 10-14 наһатайшууд,
Биробиджанда - 14-18 наһатайшууд наадаха юм.

Манай республикын эдир шатаршад ба тэдэнэй тренернүүд
мүнгэ оложо тэрэ мүрысөөндэ ошоо һаа, иалта туйлаха дүүрэн
аргатай. Жэшээлхэдэ, арбатай Дима Пушкарёв, арбан дүрбэтэй
Илья Хахинов, арбан зургаатай Антон Шомоев, арбан найматай
Юрий Бочкарёв гэгшэд хэдэн ехэ мүрысөөнүүдтэ илажа гараһан
намтартайнууд.

Мүрысөөндэ шангай дүрбэн түрүү һуури эзэлэгшэд Россин
мүрысөөнэй түгэсхэлэй нааданда хабаадаха эрхэтэй болохо.

2-65-92 гэхэн телефоноор Г.Г. Ивановто гарагай 1-һээ ба
гарагай 2-һоо бэшэ үдэриүүдтэ 16-һаа 19 саг болотор
хонходожо, аргатай һаа, мүнхөөр тухалхыетнай гуйнабди.

Тимур ААМБАЕВ,
Буряад Республикын шатарай федерациин
президиумэй гэгшүүн.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А.Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННОКОЛЛЕГИЕ: С.Д.РИНЧИНОВ (редакторай орлогшо), Б.М.Ж.БАЛДАНОВ
(харюусалгата секретарь), Р.Б.ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президентин ба Правительствын
аппарат), Д.Д.СИНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагуудыг даягшад:
Г.Х.ДАШИЕВА, Ц.Ц.ДОНДОГОЙ, С.Д.ОЧИРОВ, Т.В.САМБЯЛОВА, В.И.ЛИНГАЕВ
(хэблэлэй директор).

Манай адрес:

670000, Улаан-Удэ,
Каландаринивийн
үйлэ, 23, "Буряад үнэн"
газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2
хуудан хэмжээтэй.
Индекс 50901.
Хэлэг 4317.
Хэблэлдэ
тушаалгалан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн
АО-до газетэ хэблэгдэ.
Директорийн телефон: 2-40-45.
Б-0079-дэхи номертойгоор
бүрихэлдэ абтанхай.
Заказ № 7880.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшын - 2-68-08, харюусалгата секретарин - 2-50-52, секретариатай - 2-62-62, таһагууд: үндэлхтэнэй
болон политическэ асуудалнуудад - 2-55-97 (даагшан), 2-61-35, 2-56-23, экономикын - 2-64-36 (даагшан), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой болон түүхын - 2-60-21 (даагшан).
2-57-63, залуушуудай, оюутанай ажабайдалай болон олонингийн хүдэлмэринин - 2-54-93 (даагшан), 2-34-05, мэдхэлэй болон соносхолэй 2-69-58; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна
гүбэй - 2-66-76.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.